

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 4 (169) 2019

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Бондаренко В.

Конституційні зміни в пропозиціях
кандидатів у президенти України.....3

Миськевич Т.

Реформування системи
надання соціальних послуг в Україні.....12

Аулін О.

Закон України «Про валюту
та валютні операції».....17

УКРАЇНА У ФОКУСІ ІНОЗЕМНИХ ЗМІ

(1–15 лютого 2019).....20

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Моніторинг законодавства.....32

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *.....36

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

В. Бондаренко, канд. наук із соц. комунікацій, наук. співроб. НЮБ НБУВ

Конституційні зміни в пропозиціях кандидатів у президенти України

Напередодні президентських виборів та ймовірної зміни влади питання конституційної реформи підняте на максимально високий рівень дискусії. Про необхідність змін до Конституції говорять більшість із кандидатів у президенти. Так, наміри внести зміни в Основний закон України висловили 17 кандидатів.

Незважаючи на те, що в передвиборній програмі діючого Президента та кандидата у президенти П. Порошенка не йдеться про перерозподіл повноважень чи зміни до Конституції, своїм виборцям він обіцяє подальшу децентралізацію, запроваджену за час його президентства, з метою розвитку регіонів, та має намір продовжувати намічені плани й надалі в разі своєї перемоги.

Так, під завісу передвиборної кампанії Президент України П. Порошенко підписав зміни в Конституцію, щодо стратегічного курсу держави на набуття рівноправного членства в ЄС та НАТО. А вже у 2023 р. він, у разі свого повторного обрання, обіцяє «розпочати переговори» щодо процедури вступу України до ЄС та НАТО.

Також П. Порошенко має намір внести до Верховної Ради України проект змін до Конституції в частині кримськотатарської автономії.

«Я готовий внести питання змін до Конституції стосовно кримськотатарської автономії. Я звернувся з проханням скликати Конституційну комісію, дати той компромісний варіант, який буде мати шанси на проходження. Це робиться не для піару. Ми повинні мати 300 голосів», – заявив П. Порошенко.

Схвально підтримує ідею Президента голова Меджлісу кримськотатарського народу Р. Чубаров. Він переконаний, що закріплення в Конституції України кримськотатарської національної автономії у складі Української

держави надасть нові правові інструменти та важелі у відновленні суверенітету України над Кримом.

Кардинальні конституційні зміни пропонує кандидат у президенти, голова партії ВО «Батьківщина» Ю. Тимошенко. Так, за словами політика, у разі її перемоги нова Конституція України, проект якої розроблений провідними фахівцями, буде ухвалений на Всеукраїнському референдумі. Вона переконана, що пропонований нею проект Конституції руйнує стару й неефективну систему управління Україною, виправляючи п'ять головних недоліків чинної Конституції.

Ю. Тимошенко наголосила, що «Батьківщина» згуртувала команду фахівців, експертів, конституціоналістів і правників, яка вивчила світовий досвід щодо того, яким чином створити найкращу систему управління країною, і було вироблено концепцію нової Конституції як пропозицію для громадянського суспільства і політичних еліт.

Кандидат переконана, що «слід змінити стару систему управління країною і ухвалити нову Конституцію, де повноваження Президента будуть збалансовані такою мірою, щоб ми отримали повноцінну, правильно сплановану і сформовану парламентську форму управління, яка не допускати хаосу, політичної корупції і реально може країну змінити».

Ю. Тимошенко окреслила п'ять фундаментальних проблем, що закладено в діючому Основному законі, які, на її переконання, негативно впливають на управління країною. Серед них монопольне управління державою Президентом, у той час як «професійні і інтелектуальні люди перебувають на узбіччі процесу управління країною», також проблемою є те, що сьогодні жодна гілка влади не є підконтрольною, що унеможливує притягнення до відповідальності

високопосадовців навіть попри створені в країні низки нових антикорупційних органів. Ще однією проблемою кандидат вважає неналежне функціонування системи правосуддя. Суттєвою вадою чинної Конституції політик визначає дуалізм в управлінні країною, коли Президент і Прем'єр-міністр фактично протистоять одне одному. І останнім пунктом Ю. Тимошенко визначає некоректно та неефективно організоване, відповідно до чинної Конституції, місцеве самоврядування.

Згідно з передвиборною програмою Ю. Тимошенко обіцяє, що у разі її перемоги «кланово-олігархічну систему буде ліквідовано. Недоторканність усіх високопосадовців – президента, суддів, депутатів – буде повністю ліквідовано. Буде зменшено кількість народних депутатів – з 450 до 350. Громадяни отримають беззаперечне право змінювати центральну та місцеву владу в будь-який момент через справжній референдум за народною ініціативою замість жертвних революцій. Всі контролюючі органи будуть призначатися незалежно від політиків, депутатів, виконавчих та судових органів влади. Мірових суддів та суддів місцевих судів буде обирати народ без політичної реклами. Громадянам буде надано право на законодавчу ініціативу у формі петицій. Парламентську опозицію буде наділено всіма правами парламентського контролю. Буде надано сильні права та можливості місцевим громадам. Вони будуть мати право формувати свої виконавчі комітети, мати гарантовано закріплені за їхнім бюджетом податки. Громади зможуть повністю розпоряджатися своєю землею. Земля за межами населених пунктів буде належати громадам».

Важливу роль у новій Конституції Ю. Тимошенко відіграє й судова реформа. За її концепцією, судді першої інстанції та мирові судді обиратимуться громадами; буде впроваджено суди присяжних, а в самій судовій системі створено суд над суддями – Палату честі, де працюватимуть обрані за жеребкуванням юристи, які ніколи не працювали в судовій чи правоохоронній системі. Головною функцією членів Палати честі буде розгляд скарг на суддів, винесення їм попередження та звільнення їх з посад.

Пропонуючи перехід до парламентської республіки, кандидат у президенти, розуміючи небезпеку можливого протистояння між парламентом та урядом, виходом із ситуації вважає запровадження пропорційної виборчої системи у два тури. За такої системи, переможець другого туру парламентських виборів отримуватиме просту більшість у парламенті, а лідер партії – буде автоматичним претендентом на посаду голови уряду. Таким чином, переконана лідер партії ВО «Батьківщина», забезпечиться всенародне обрання голови уряду.

За її словами, ефективні моделі обрання коаліції існують в Італії та Франції, де парламент обирається у два тури. Так, низький прохідний бар'єр у 1,5–2% у першому турі допоможе створити в парламенті «інкубатор молодих партій», які вчитимуться управляти країною і водночас стануть політичним кадровим резервом країни, розповіла політик.

«У другий тур виходять дві партії, які набрали найбільшу кількість голосів в країні. Хтось отримує більшість в парламенті і тоді опозиція та інші партії разом ділять умовно 224 голоси між собою. Це шлях до інституціоналізації більшості та меншості», – пояснила лідер «Батьківщини».

Крім того, після формування платформ більшості та опозиції «кожна партія може обрати, куди їй приєднатися – до більшості чи меншості без коаліційних угод».

Водночас, наголосила Ю. Тимошенко, парламентській опозиції надається чіткий, зрозумілий статус: вона створює ТСК, формує Рахункову палату, має усі права, щоб перевіряти владу, а після розслідування щодо зловживань влади може напряму звертатися до суду. «Це означає, що немає жодних перешкод в боротьбі з корупцією», – заявила політик.

Негативно оцінює таку ідею Ю. Тимошенко політичний експерт, професор політології Києво-Могилянської академії О. Гарань. Він переконаний, що нинішня система, яка змушує партії в парламенті формувати коаліцію, значно краще підходить країні, ніж пропонується лідером партії ВО «Батьківщина». «Для України однопартійне правління дуже небезпечне, адже

тут політичні партії часто працюють на взаємне знищення», – вважає експерт.

На переконання О. Гараня, домінування однієї партії в парламенті, обмеженість прав опозиції, регулярні референдуми в обхід парламенту – вигідно авторитарним лідерам.

Низку запитань у експертів викликають плани Ю. Тимошенко щодо створення надструктури – верхньої палати парламенту, яка кандидатом іменується як Національна асамблея самоуправління та матиме досить широкі повноваження, серед яких: право накладати вето на рішення Верховної Ради і Кабінету Міністрів, скликати референдуми, призначати Генпрокурора, голів Антимонопольного комітету, Державного бюро розслідувань та інших важливих державних органів.

Дискусії викликає у експертів і склад пропонуваної Національної асамблеї самоуправління. Так, за задумом політика, дві третини верхньої палати складатиметься з «моральних і духовних лідерів нації» – 42 мандати, 21 місце відійде представникам профільних асоціацій – від бізнесових до антикорупційних.

Політолог В. Фесенко вважає, що, у разі перемоги на виборах Президента Ю. Тимошенко, прийняти пропоновану нею Конституцію до парламентських виборів практично неможливо, оскільки зміни до Основного закону повинні схвалити не менше як дві третини народних депутатів після висновку Конституційного Суду.

Він додає, що, розуміючи складність такого підходу, політик очевидно вважає, що нову Конституцію можна узаконити за допомогою всеукраїнського референдуму. Проте експерт вказує на те, що на сьогодні в Україні відсутній закон про референдум і навіть якщо він пройде у парламенті, «сама кампанія референдуму триває мінімум два місяці». Таким чином, якщо не перенести дату парламентських виборів, то схвалення парламентом пропонованої Конституції є нереальним розвитком подій. Крім того, новий текст Основного закону, згідно з передвиборною програмою Ю. Тимошенко, має написати Конституанта – спеціально зібрана для цих цілей рада.

Вкрай негативно оцінює ідею лідера партії ВО «Батьківщина» приймати Конституцію за допомогою всеукраїнського референдуму політолог О. Палій. На його переконання, «це слід сприймати дуже серйозно це, фактично, замах на державний лад, злочин по-суті, замах на державний устрій України. Тому що, українська Конституція не передбачає можливості зміни на референдумі. Тому що, референдум це дуже маніпулятивна технологія і на ньому не можна питати складних питань. На референдумі, є таке правило в світі, не питати складних питань, тому що це все одно, що питати в малої дитини теорему Піфагора...».

Поділяє ідею Ю. Тимошенко щодо ухвалення нової Конституції на всенародному референдумі й кандидат у президенти від опозиції О. Вілкул. На його переконання, «влада робить усе, щоб зміни до Конституції ухвалювали тільки в парламенті, причому іноді не дуже адекватні народні депутати».

Запропонований ним проект Основного закону передбачає перехід до парламентської форми правління «із сильними регіонами». У передвиборній програмі кандидата пропонується закріплення в Конституції визначення України як децентралізованої парламентської республіки.

На центральному рівні, за задумом О. Вілкула, будуть вирішуватися питання оборони, зовнішньої політики, безпеки і великих інфраструктурних проектів, інші повноваження та фінансові ресурси передаватимуться на місця.

Проектом пропонованої Конституції також передбачено перехід до двопалатного парламенту. Нижня палата – 150 депутатів від політичних партій, а верхня – 29 депутатів, по одному від мільйона виборців. Верхня палата має контролювати роботу нижньої, затверджувати закони, ухвалені в нижній палаті.

Партія, яка перемогла на виборах до нижньої палати, отримує 50%+1 голос і формує коаліцію. На переконання кандидата в президенти, така виборча система унеможливить торгівлю посадами та політичну корупцію.

Повноваження щодо формування уряду О. Вілкул пропонує передати парламенту,

а також ввести прямі вибори губернаторів. Представник Опозиційного блоку пропонує закріпити в Конституції «гуманітарну децентралізацію», яка серед іншого передбачає надання обласній владі права вирішувати, зокрема, питання культурної політики.

На думку О. Вілкула, у той час, коли ухвалювали нинішню Конституцію, Україна ще не стояла перед тими викликами, які є сьогодні. Як підкреслює сам кандидат у президенти, одним з головних пунктів його передвибірної програми є закріплення в Конституції позаблокового статусу України. Політик переконаний, що рішення про зовнішньополітичний курс країни потрібно ухвалювати на всеукраїнському референдумі.

Народний депутат від Опозиційного блоку заявив, що внесення до Конституції України змін щодо курсу країни на вступ у НАТО і Євросоюз потрібне чинному Президенту П. Порошенку, щоб залишитися при владі на другий строк. Політик же переконаний, що Україна має бути позаблоковою, як Австрія, Фінляндія чи Швейцарія. Він пообіцяв провести з цього приводу референдум у разі своєї перемоги на виборах Президента. «А той шлях, який нам пропонує чинна влада, – це шлях війни до останнього українця. Це шлях вічного хаосу. Це не шлях України. Шлях нашої країни – це шлях мирної України з успішною економікою, високими зарплатами і пенсіями, гідним рівнем життя», – підкреслив О. Вілкул.

Директор аналітичного центру «Політика» М. Давидюк не погоджується з кандидатом щодо позаблоковості України, а порівняння нашої країни із Швейцарією вважає відвертою маніпулятивною передвибірною технологією. «Позаблоковість для України – повернення в колоніальну залежність від Росії. Маніпулювання міфом про позаблокову Швейцарію непридатне порівняння для України... Інституції, політичну культуру, самих політиків в Україні не можна порівняти зі Швейцарією. Це гра на почуттях тих українців, у яких демонізовано образ НАТО. В Україні ще є ті, хто живе в міфах російської пропаганди», – переконаний М. Давидюк.

Власне бачення змін до Конституції в керівника «Громадянської позиції», кандидата

в президенти А. Гриценка. Він пропонує ліквідувати районні та суттєво скоротити обласні держадміністрації.

Зокрема в його передвибірній програмі йдеться: «Не буде конфліктів у владі – буде Конституція, що ліквідує дуалізм виконавчої влади, скасує районні та радикально скоротить обласні державні адміністрації, насамперед їхній вплив на економіку регіонів. Децентралізація буде посилена – місцеві громади отримають право розпоряджатися землями за межами забудови населених пунктів. Функції держави будуть скорочені й переведені на інтернет-технології – щоб мінімізувати контакти громадян з чиновником».

Підтримує політик й зафіксований у Конституції України зовнішній курс держави – НАТО і ЄС, хоча у передвибірній програмі не акцентує на цьому питанні увагу. При цьому він додав, що рух у цьому напрямі має йти, насамперед, шляхом реформ і боротьби з корупцією.

Слід зазначити, що погляд на зовнішню політику в А. Гриценка змінюється відповідно до політичної ситуації і його не можна визначити як стабільний. Так, під час президентської виборчої кампанії 2010 р. він обіцяв утриматися від вступу до будь-яких військово-політичних союзів, аргументуючи необхідністю об'єднання народу. Щодо відносин України з Євросоюзом у А. Гриценка також була цілком різка позиція. Він обіцяв ввести візовий режим з європейськими країнами, якщо ті не відкриють кордони українцям.

Проте вже у 2014 р. А. Гриценко і його партія закликали забезпечити вихід на стандарти, необхідні для вступу України до НАТО та Євросоюзу. Політик вважав за необхідне встановити союзницькі відносини із Сполученими Штатами та Великою Британією.

Щодо розподілу повноважень між гілками влади, то тут теж простежується зміна вектора. Так, у 2010 р. А. Гриценко, у разі своєї перемоги, планував злити воедино посади Президента і Прем'єр-міністра, мотивував це тим, що Президент має самостійно виконувати власні обіцянки. Цього року, навпаки, підтримує послаблення позицій Президента і пропонує ухвалити закон про імпичмент.

У разі свого обрання на посаду Президента, А. Гриценко заявив про намір зайнятися й питанням подвійного громадянства. На його переконання, в Україні потрібно провести загальнонаціональну дискусію про можливість подвійного громадянства і вийти на конституційне рішення цього питання. «Є Конституція, в якій записана норма про одне громадянство. З огляду на масштаби проблеми, коли українці паралельно мають паспорти інших країн, треба провести загальнонаціональну дискусію. Ця дискусія буде непростю, але треба зафіксувати в Конституції, отримавши підтримку людей, право бути громадянином іншої держави», – заявив А. Гриценко.

Треба зауважити, що позбавляти українського громадянства за добровільне отримання паспорта іншої держави пропонує інший кандидат у президенти України, чинний глава держави П. Порошенко. Відповідний законопроект № 6175 знаходиться на розгляді у Верховній Раді.

З ініціативою ввести подвійне громадянство, з обов'язковим закріпленням у законі заборони як другого громадянства – громадянства Російської Федерації, вкотре виступив міністр закордонних справ П. Клімкін. На його думку, це допоможе залучити кваліфікованих експертів з усього світу, а також частково вирішити питання з масовою видачею паспортів Угорщиною і Румунією.

Експерти наголошують, що проблема подвійного громадянства закладена у вітчизняній Конституції. Адже попри те, що в Україні визнається лише одне громадянство, Основний закон не містить прямої заборони мати декілька. Не вносить особливої ясності й діючий Закон України «Про громадянство». Так, у ст. 2 Закону зазначено, що «якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України». При цьому жоден з актів не зобов'язує громадянина повідомляти міграційну службу про отримання громадянства іншої країни.

Зміни до Основного закону пропонує й кандидат у президенти, лідер Радикальної партії О. Ляшко. Він, на відміну від

Ю. Тимошенко та О. Вілкула, пропонує перехід до президентської республіки, коли Президент очолює уряд й несе повну відповідальність за стан справ. «Я скорочу кількість депутатів до 250, міністерств – до 10, ліквідую посаду прем'єра і зроблю відповідальним за стан справ у державі одну людину – Президента. Щоб людям було, з кого спитати. А щоб унеможливити узурпацію влади – доб'юся ухвалення законів про імпичмент та Тимчасові слідчі комісії... Президент має бути жорстким, але справедливим... Проведу справжню судову реформу – звільню всіх старих прокурорів і суддів, а нових – люди оберуть на виборах, як у США. Кожен українець повинен знати, що знайде правду в суді без грошей», – наголошує О. Ляшко у своїй передвиборній програмі.

Політичний експерт Т. Чорновіл негативно оцінює ідею кандидата щодо переходу до президентської республіки. Він вважає, що для України найкращим є один із проміжних варіантів – парламентсько-президентська і президентсько-парламентська республіка.

«У цьому варіанті є місце президента. Я не хочу, щоб у президента були диктаторські повноваження. Я не хочу, щоб у нього були досить сильні повноваження – як в США чи у Франції. Може бути дискусія, яка проміжна форма для України краще – парламентсько-президентська або президентсько-парламентська. Я вважаю, що при особливих умовах краще президентсько-парламентська, але на довгострокову перспективу парламентсько-президентська таки краще», – сказав політолог.

Проаналізувавши сильні та слабкі сторони президентської республіки, експерти вказують на ряд головних аргументів на користь посилення повноважень Президента в Україні.

По-перше, враховуючи, що Президент обирається на загальнонаціональних виборах, він має відчутно більшу легітимність в очах виборців, а, відповідно, і більший мандат довіри, ніж Прем'єр-міністр, якого обирає парламентська більшість.

По-друге, експерти вказують, що модель із сильним Президентом більш відповідає українській політичній культурі та ментальності

українського народу, який традиційно покладає відповідальність на одну людину, яка уособлює собою державну владу.

Фахівці констатують, що модель з підпорядкованим Президенту Прем'єром, незважаючи на всі її недоліки, забезпечувала за часів Л. Кучми тривалу політичну стабільність. Сильна президентська влада є найбільш ефективною моделлю і для країн, що перебувають у стані війни, оскільки дає змогу більш швидко й ефективно реагувати на зовнішні виклики.

Разом з тим головною небезпекою реалізації в Україні президентської моделі є загроза встановлення президентської диктатури.

Претендент на головне крісло держави С. Тарута у разі своєї перемоги гарантує «прийняття нового суспільного договору і нової Народної Конституції, пріоритетом якої будуть національні інтереси України».

За словами кандидата, команда партії «Основа» розробила програму «Принципи поваги та справедливості», реалізація якої дасть змогу повернути повагу держави до громадян, а громадян – до держави.

У своїй передвиборній програмі член партії «Основа» обіцяє у разі своєї перемоги перетворити Україну «на справжньою парламентсько-президентську республіку, у якій Президент буде найвищим моральним авторитетом, арбітром нації, відповідальним за здійснення зовнішньої політики та забезпечення безпеки країни. Управління економікою здійснюватиме уряд на чолі з Прем'єр-міністром».

С. Тарута наголошує, що необхідність конституційної реформи продиктована нинішньою кризою управління країною і недовірою суспільства до влади. «Україна де-юре є парламентсько-президентською республікою, а де-факто – всім керує президент, і всі гілки влади збудовані так, що вони обслуговують його інтереси. Це і викликало управлінську кризу нинішньої влади, коли не зрозуміло, хто і за що відповідає, а також кризу недовіри до влади в цілому. Я впевнений, що змінити країну можна тільки повернувши довіру до влади, а це можна зробити тільки шляхом конституційної реформи», – підкреслив політик.

С. Тарута пропонує написання нової Конституції колегіальним органом – Конституційними Зборами, який буде обрано з інтелектуалів у кожній області, їх напрацювання буде винесено на референдум та затвердження парламенту. «Наш законопроект № 3781 визначає процедуру підготовки проекту нової Конституції України, розробляти яку мають Конституційні Збори з представниками від усіх територіальних громад. Розроблений проект повинен пройти всенародне обговорення, після чого має бути прийнятий на всеукраїнському референдумі. Народна Конституція мусить розмежовувати функції гілок влади та чітко прописувати права й обов'язки президента», – наголошує кандидат у президенти.

Рішення з усіх ключових питань життя країни С. Тарута пропонує приймати на всенародних референдумах. Кандидат також обіцяє забезпечити скорочення кількості депутатів Верховної Ради України з 450 до 250; створити верхню палату парламенту з 54 осіб з рівним представництвом кожного регіону України; прийняти закон про імпічмент Президента та зняти недоторканність із депутатів ВР України за кримінальні злочини та корупцію.

У разі його перемоги зміни відбудуться і у виборчій системі. Вибори проходитимуть за відкритими списками, а мажоритарні округи будуть скасовані.

За президентства О. Тарути отримає своє продовження й розпочата П. Порошенком реформа децентралізації. Так, громади отримають більше ресурсів і повноважень, а посади очільників місцевих адміністрацій, місцевих суддів, керівників місцевої поліції та інших правоохоронних органів будуть виборними, з можливістю їх відкликання за ініціативи громади. «Інститут губернаторства в його нинішньому вигляді треба скасувати, щоб всі повноваження з управління регіоном залишалися в ОТГ. Аналогічно пропонуємо скоротити до 70% чиновників завдяки широкомасштабному впровадженню електронних сервісів», – наголошує член партії «Основа». Кандидат також виступає за ухвалення державою позаблокового статусу.

Ідею перезаснування держави та прийняття нової Конституції пропонує у своїй передвиборній програмі Р. Безсмертний.

Як і інші кандидати він підтримує зміну моделі парламентаризму шляхом переходу до двопалатної системи.

Політик пропонує:

- перехід до мажоритарної виборчої системи абсолютної більшості у два тури за умови, що висунення кандидатів у народні депутати можливе лише від відповідних місцевих осередків партій;

- запровадження перехідного періоду на три роки для розробки, прийняття та запровадження відповідної конституційної моделі держави та підготовки кадрів для її реалізації;

- зосередження всієї повноти виконавчої влади в уряді України;

- проведення територіальної реформи та посилення ролі місцевого самоврядування. Формування податково спроможних і бюджетно забезпечених громад – перехід до держави громад.

Ідеї зміни Основного закону закріплені в передвиборних програмах й у інших кандидатів на посаду президента, серед яких: О. Ващенко, М. Габер, О. Мороз, В. Петров, Р. Ригованов, С. Каплін, Ю. Кармазін, С. Кривоніс, В. Скоцик, В. Купрій.

Так, О. Ващенко у разі перемоги першим своїм кроком у державному будівництві визначає – прийняття Декларації верховенства прав Українського народу. Ця Декларація, переконаний кандидат, буде слугувати правовою основою для розробки нової Конституції України.

М. Габер зобов'язується змінити систему влади. Зокрема знищити систему виконавчого двовладдя. У разі своєї перемоги обіцяє обмежити строк перебування однієї особи на президентській або депутатській посаді: для Президента – один термін, народних депутатів – не більше двох каденцій підряд; ухвалити закон про імпічмент Президента; обмежити недоторканність Президента, депутатів, суддів та прокурорів.

О. Мороз на посаді Президента обіцяє в 3-місячний термін оголосити Всеукраїнський референдум для ухвалення уточненої редакції чинної Конституції України, де буде передбачено: скасування держадміністрацій;

виборність керівників районів і областей; забезпечення економічної, фінансової і кадрової спроможності рад депутатів; позаблоковий статус України (на зразок Австрії та Фінляндії); підписання законів про імпічмент Президента та про спеціальні слідчі комісії.

Кандидат у президенти С. Каплін у разі перемоги на виборах гарантує зміни до Конституції, які, на його переконання, вимагає народ, а саме:

- скорочення кількості чиновників і депутатів, зокрема депутатів Верховної Ради – до 100 осіб, депутатів місцевих рад – вдвічі;

- скасування всіх форм імунітету та недоторканності;

- створення нового Конституційного органу – Національних зборів (віче) громадян, перед якими кожні півроку звітуватимуть Президент України і Кабінет Міністрів за всіма пунктами своїх програм;

- закріплення в Конституції права народу України на дострокове відкликання (імпічмент) Президента України, депутатів усіх рівнів, Прем'єр-міністра і членів Кабінету Міністрів, керівників правоохоронних та антикорупційних органів.

Ю. Кармазін планує в разі перемоги змінити систему влади через референдум. Обіцяє забезпечити баланс між законодавчою і виконавчою владами, формування уряду парламентом; скасувати прохідний бар'єр під час виборів до Верховної Ради України та ліквідувати державне фінансування парламентських партій; обмежити кількість народних депутатів України до 225; забезпечити виборність голів обласних та районних державних адміністрацій, суддів першої інстанції та їх відкликання. Обіцяє ліквідувати Конституційний Суд України, з перетворенням його в Конституційну Палату при Верховному Суді, та посаду Президента України.

Ініціювання розробки та ухвалення нової Конституції України, як Нового суспільного договору, спеціальним органом установчої влади громадян, обраним самими громадянами, делегати якого не зможуть обіймати будь-які посади в органах державної влади, з наступним затвердженням цього тексту на всенародному

референдумі пропонує кандидат у президенти С. Кривоніс.

На його переконання, нова Конституція має забезпечити:

- чітку суспільну послідовність: людина – родина – громада – нація – держава;
- виключно захисну та сервісну функції влади, її абсолютну прозорість та підзвітність громадянам та впровадженні ефективних мотиваційних чинників, а також персональну відповідальність чиновників за збитки внаслідок їх діяльності чи бездіяльності;
- зафіксувати неподільне право громадян на приватну власність, на зброю та самозахист, на власний опір окупантам та опір спробам узурпації влади, а також майнові права громадян на частку загальнонародного(спільного) майна та права на отримання дивідендів від її використання, які мають оформлюватися з моменту набуття громадянства та бути дійсними до смерті громадянина.

Кандидат у президенти В. Скоцик у своїй передвиборній програмі наголошує, що українська політична система потребує якісного оновлення. Для цього, він переконаний, необхідно здійснити осучаснення та оновлення Конституції України для реалізації гарантованих прав людини і громадянина. Зокрема, узгодити взаємовідносини в трикутнику «Президент – Верховна Рада – Кабінет Міністрів» шляхом ухвалення Закону «Про Президента України», який чітко визначить межі компетентності глави держави та позбавить його функцій, що дублюють повноваження уряду.

Змінити виборчу систему, адже на переконання кандидата, та «змішана виборча система, яка діє сьогодні в Україні, – найгірший варіант з усіх можливих, оскільки передусім бере негативні фактори з кожної системи. Реальна деолігархізація політичної системи країни можлива виключно за умови проведення реформи виборчого законодавства, в основі якої повинен бути перехід до пропорційної виборчої системи з відкритими списками».

Обіцяє В. Скоцик у разі перемоги скасувати недоторканність народних депутатів, суддів та Президента України. Розробити і запровадити механізм відкликання депутата Верховної Ради України за невиконання передвиборної

програми в конкретному окрузі, за яким він балотувався.

В. Купрій пропонує зміну державної моделі управління, за якої у Президента не буде функцій виконавчої, законодавчої або судової гілки влади. Проте залишаться і посиляться функції як гаранта Конституції, прав людини, суверенітету, територіальної цілісності і незалежності України. За задумом кандидата, для цього буде впроваджено нову Конституцію і визначено нову контролюючу гілку влади, яку очолить Президент. Строки повноважень Президента і парламенту зменшаться до чотирьох років. Президент отримає низку прав і повноваження, які, за суттю, є обов'язками. Їхнє невиконання для захисту прав людей будуть підставою для імпічменту, процедура якого буде дієвою.

Президент призначатиме префектів з метою контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування з такими правами: зупинення їхніх актів з одночасним зверненням до суду, внесення питання про невідповідність займаній посаді будь-якої посадової особи, а також вступу у будь-яку судову справу для захисту прав та інтересів людини, громади або держави з правом оскарження. Для зупинення корупції вступ у кримінальне провадження на стороні держави або громади з правами потерпілого.

Відверто провокаційною та безглуздою видається обіцянка В. Петрова у разі перемоги ініціювати внесення змін до Конституції України щодо об'єднання церкви та держави. Оголошення України православною державою та передача Православній церкві України функцій Міністерства соціальної політики.

Р. Ригованов пріоритетними напрямками діяльності на посаді президента в разі перемоги визначає «підписання реального Суспільного договору, у якому будуть установлені правила – Співіснування, Співкерування, Співрозвитку.

Очікуваний результат: еволюційний розвиток суспільства; залучення громадян до безпосереднього керування власним майбутнім».

Яким чином буде досягнуто такий результат кандидат не уточнює.

Політолог М. Басараб вважає, що суспільний договір – це предмет дискусії для політичних

естетів. «Головне запитання: хто і в який спосіб повинен його розробити й ухвалити? У випадках Великої Британії чи США суспільний договір був розтягнутим на століття процесом. Було багато подій і перетворень, філософських пошуків і революцій, що нарешті сформували загально визнані цінності й правила, за якими ці суспільства живуть сьогодні. Досягти такого ефекту підписанням одного документа неможливо. Суспільний договір є досвідом постійного співіснування соціуму. Те, що в Україні зазвичай іменують суспільним договором, фактично є розмовою про нову Конституцію. Але й на цій темі багато спекуляцій і не виправдано високих очікувань», – переконаний експерт тижневика «Країна».

Кожна зміна влади в Україні супроводжується внесенням змін до Конституції. Ще жоден Президент не зміг втриматися від спокуси підправити щось в Основному законі держави, не стали винятком і кандидати, які претендують на президентське крісло.

Експерти зазначають, що хоч Основний закон і є правовим фундаментом держави, його текст можна змінювати. Але фахівці наголошують, що основою демократії є процедура внесення змін, яка чітко виписана в самому Основному законі. Це зроблено, щоб Конституцію не переписували на догоду політичній кон'юктурі (новообраному Президенту чи впливовій більшості у Верховній Раді). Для цього розділ XIII Основного закону передбачає низку запобіжників.

По-перше, законопроект про зміни до Конституції може вносити лише Президент або не менше 150 народних депутатів.

По-друге, такий проект не може зазіхати на прав людини, незалежність чи цілісність держави, а також змінювати протягом певного часу норми, зміни до яких уже розглядалися. Тому проект має здобути спочатку 226 голосів депутатів і бути спрямований до Конституційного Суду. Лише після позитивного висновку Конституційного Суду парламент може продовжити розгляд.

По-третє, на наступній черговій сесії проект має отримати підтримку 2/3 депутатів. Така процедура передбачає тривалий час і широкий консенсус, без якого ухвалення навіть найменших змін неможливе.

По-четверте, процедура змін у I, III та XIII розділи Конституції («Загальні засади», «Вибори. Референдум», «Внесення змін до Конституції України») ще складніша – проект таких змін можуть подати або Президент, або 2/3 депутатів. Потім, після його голосування тими самими 2/3 депутатів у парламенті, Президент має призначити референдум, який і затверджує остаточно ці зміни. Тобто потрібна спільна воля 2/3 парламенту, більшості виборців, Президента і Конституційного Суду (КС).

Варто пам'ятати, що світова громадськість визнала Конституцію України однією з найбільш досконалих і демократичних. Сьогодні ми, як і світова громадськість, визнаємо, що маємо Конституцію, яка відповідає європейським вимогам Основного закону. А як зробити так, щоб конституційні постулати не були просто записами на папері, знає кожен: почати із себе і неухильно їх виконувати (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: <http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/90958/>; <https://gordonua.com/ukr/news/politics/vilkul-ja-proponuju-prijnati-novu-konstitutsiju-na-vsennarodnomu-referendumi-701001.html>; <https://bykvu.com/mysli/94292-konstitutsiya-ukrainy-kak-rozhdalsya-osnovnoj-zakon>; <https://www.unn.com.ua/uk/blog/224-konstitutsiyini-ideyi-kandidativ-u-prezidenti>; https://24tv.ua/ukrayina_tag1119; <http://www.icps.com.ua/zmina-konstitutsiyi-chym-tse-mozhe-zakinchytysya>; <https://site.ua/vladislav.dzividzinskiy/14123/>; <https://hromadske.ua/posts/shcho-proponuie-vybortsiu-yuliia-tymoshenko>; <https://blog.liga.net/user/iovchar/article/yuridichniy-mehanizm-zminiti-konstitutsiyu-bude-obmejeniy-politichnoyu-dotsilnistyu>; https://24tv.ua/yaki_povnovazhennya_maye_prezident_ukrayini_abo_chomu_obitsyanki_kandidativ_tse_populizm_n1099268; https://espreso.tv/article/2018/06/28/ye_u_konstytuciyi_pochatok; <https://uk.etcetera.media/perepisuvannya-konstitutsiyi-shho-hochut-zminiti-kandidati-v-prezidenti.html>; <https://www.radiosvoboda.org/a/29601010.html>; <http://pik.cn.ua/print/38612/>; <https://www.tymoshenko.ua/news/nova-konstytutsiya-usune-p-yat-vad-systemy-upravlinnya-krayinoyu/>; <https://prm.ua/tse-zamah-na-derzhavniy-ustriy-ukrayini-paliy-pro-novu-konstitutsiyu-timoshenko/>; <https://www.depo.ua/ukr/politics/ukraini-potribna-promizhna-faza-chornovil-20190227923402>).*

Т. Миськевич, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Реформування системи надання соціальних послуг в Україні

У наші дні поглиблення економічної кризи та супутніх процесів в українському суспільстві призводить до суттєвого зростання соціального напруження, у тому числі з причини збільшення чисельності вразливих груп населення, що потребують соціальної підтримки з боку держави. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність правового регулювання питань, пов'язаних зі створенням ефективної системи соціального захисту в країні.

В Україні налічується понад 130 категорій одержувачів різних видів соціальних виплат за соціальною та професійною ознакою. Водночас усі пільгови, у тому числі соціально незахищені, категорії громадян мають право на більш як 120 видів пільг, а також понад 60 видів грошових трансфертів – соціальних і компенсаційних виплат населенню. В українському законодавстві надання соціальних послуг регулюється в чотирьох умовних сферах:

- діти, сім'я, молодь – Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» та підзаконні акти;
- пенсіонери, ветерани – закони України «Про соціальні послуги», «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;
- громадяни з особливими потребами – Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»;
- соціальні групи «ризик» (бездомні, звільнені з місць позбавлення волі, ВІЛ-інфіковані, тощо) – Закон України «Про основи соціального обліку бездомних громадян та безпритульних дітей» тощо.

Система надання соціальних послуг ґрунтується на Конституції України і регулюється більше ніж 50 законами та понад 120 підзаконними нормативно-правовими актами, що визначають схеми соціальної підтримки нужденних відповідно до міжнародних договорів України з

питань надання соціальних послуг, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Однак на практиці подібна громіздка законодавча база за відсутності координації між різними нормативно-правовими документами породжує «паралельні» системи соціальних послуг, які в окремих випадках вступають навіть у суперечність. Водночас занадто розгалужена система пільг та соціальних виплат посилює дисбаланс між зобов'язаннями з боку держави та її фінансовими можливостями, стаючи тягарем для державного бюджету. Тож існує об'єктивна необхідність удосконалення діючої законодавчої бази з метою підвищення якості соціальних послуг у коротко- та довгостроковій перспективі.

Базовим документом для запущеного ще на початку 2000-х процесу реформування соціальної політики в нашій державі став Закон України «Про соціальні послуги» № 3143, прийнятий Верховною Радою України у 2003 р., що встановлює основні цілі та основні принципи надання соціальних послуг, а також основні напрями державної політики з питань надання соціальних послуг. Цей Закон був покликаний стати каталізатором осучаснення сформованої за радянських часів системи соціального захисту населення та приведення її у відповідність з умовами ринкових відносин. Проте, як виявилось, способи утворення «ринку соціальних послуг», викладені в зазначеному Законі, вдосконаленню системи соціального захисту в країні посприяти не змогли. Як мінімум, у документі не було прописано ключової для нього дефініції «соціальна послуга» – натомість визначення «соціальні послуги» в множині як комплексу заходів давало досить широке тлумачення, що унеможливило на практиці зведення соціальної послуги до заходів, для яких можна прорахувати кошторис. Внаслідок цього автоматично блокувалися механізми закупівель соціальних послуг та розробка механізмів визначення вартості

соціальної послуги. Подібні неузгоджені підходи до визначення форм, методів та видів соціальних послуг, що призводять до проблем в їх оцінці та плануванні на регіональному рівні, і досі зустрічаються в оновленому Законі України «Про соціальні послуги», а також в інших нормативних актах.

У 2007 р. уряд схвалив «Концепцію реформування системи соціальних послуг» № 178. Проте вона не була реалізована в повному обсязі «внаслідок відсутності законодавчого регулювання питань, зокрема, щодо формування соціального замовлення, визначення потреб адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах, їх видах та обсягах, планування та надання соціальних послуг з урахуванням визначених потреб і запровадження стандартизації зазначених послуг», – ідеться в «Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» від 8 серпня 2012 р. № 556-р, що припинила чинність Концепції. Досягнення цілей Стратегії передбачало розробку плану заходів з її реалізації та фінансових розрахунків – відповідний документ «План заходів на 2013–2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» було затверджено 13 березня 2013 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України. За словами експертів, ця Стратегія дала змогу здійснити певні кроки в напрямі запровадження системної реформи у сфері надання соціальних послуг. Так, у рамках її реалізації було здійснено ряд важливих кроків у напрямі забезпечення правового регулювання формування системи соціальних послуг, зокрема:

– з урахуванням європейського досвіду розроблено проект нової редакції Закону України «Про соціальні послуги» та внесено зміни до законів України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні», «Про реабілітацію інвалідів в Україні» тощо;

– прийнято низку актів, у тому числі Кабінету Міністрів України, щодо визначення критеріїв

діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги; переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах; здійснення соціального замовлення за рахунок бюджетних коштів; визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах; моніторингу та оцінки якості надання соціальних послуг тощо;

– запроваджено стандартизацію соціальних послуг, зокрема, затверджено 14 державних стандартів соціальних послуг;

– здійснено децентралізацію фінансування установ та закладів, що надають соціальні послуги.

У березні 2016 р. Кабінет Міністрів України схвалив «Стратегію подолання бідності», два з трьох з основних напрямів якої передбачали реформування системи соціальних послуг, а також затвердив згідно з «Планом дій КМУ на 2016 рік» розроблення проекту акта Кабінету Міністрів України щодо схвалення «Стратегії розвитку системи надання соціальних послуг до 2022 року». Саме цей документ у найближчій перспективі визначатиме мету та основні завдання реалізації державної політики у сфері надання соціальних послуг в Україні. Виходячи з оприлюдненого на сайті Бюро соціальних та політичних розробок тексту проекту Стратегії, на цьому етапі одним з важливих завдань реформування визначається координація між процесами модернізації системи надання соціальних послуг та впровадження механізмів децентралізації влади.

Реформа місцевого самоврядування та фінансової децентралізації стала додатковим викликом для реалізації завдань соціальної політики в Україні. В умовах проведення структурних реформ повноваження щодо планування, фінансування та організації надання соціальних послуг передається органам місцевого самоврядування. Однак на рівні територіальної громади досі не запроваджено ефективні механізми надання соціальних послуг з урахуванням потреб громади, зокрема, відсутні механізми стратегічного прогнозування та планування, контролю та оцінки якості соціальних послуг,

незалежного моніторингу; правил накладання санкцій за порушення стандартів надання соціальних послуг та низьку якість соціальних послуг тощо. При цьому на фоні скорочення закладів та введення соціальних працівників до складу виконкомів невирішеними залишаються питання, пов'язані з підготовкою кадрів для органів соціальної сфери.

Суттєвою перепоною на шляху впровадження системи надання соціальних послуг на місцевому рівні стає також недосконала система фінансування соціальних установ та закладів з боку органів місцевого самоврядування. По-перше, занадто складна система цільових груп та зобов'язань держави заважає місцевій владі визначати пріоритети фінансування у сфері соціальних послуг. По-друге, з причини нестачі фактичних коштів у місцевих бюджетах, соціальна допомога, як правило, фінансується за залишковим принципом щодо таких пріоритетних напрямів фінансування, як медицина та освіта.

Окремі проблемні питання виникають у зв'язку з переходом від бюджетного фінансування відповідних державних установ до програмного фінансування на конкурсних засадах суб'єктів-надавачів соціальних послуг, у тому числі з недержавного сектору, що вимагатиме створення та ведення відповідного реєстру. Наразі саме недержавні провайдери є більш гнучкими та мобільними відносно впровадження інноваційних форм соціальних послуг, володіючи при цьому достатнім досвідом, кадровими та матеріально-технічними ресурсами. Передбачається, що введення в практику на законодавчому рівні грошових компенсацій приватним суб'єктам з боку держави або місцевого бюджету сприятиме виведенню їх «з тіні» та стане стимулом для входження до новоствореного реєстру. Разом з тим вже існуючі приватні провайдери соціальних послуг можуть стати альтернативою створенню спеціалізованих закладів з усіма супутніми організаційними та фінансовими наслідками, що даватиме змогу суттєво знизити витрати з місцевих бюджетів, а у громадян з'явиться можливість самим обирати постачальника послуг. Поява

такої конкуренції означатиме для державних постачальників остаточний вихід на ринок, що передбачає посилення вимог до якості управління, ефективності розпорядження ресурсами, якості послуг, кваліфікації персоналу тощо. Однак, слід враховувати, що в значній кількості регіонів недержавні надавачі соціальних послуг, серед яких можливо було б провести конкурс на соціальне замовлення, просто відсутні.

17 січня 2019 р. Верховна Рада у другому читанні та в цілому ухвалила чергову редакцію Закону України «Про соціальні послуги». Відповідний законопроект № 4607 у першому читанні депутати ухвалили ще в березні 2017 р. – тоді до проекту надійшло понад 500 правок, 438 з яких повністю або частково було враховано до другого читання. За ухвалення відповідного рішення проголосували 230 народних депутатів при мінімально необхідних 226. Закон презентував перший заступник голови Комітету ВРУ у справах ветеранів та осіб з інвалідністю, глава фракції «Народний фронт» М. Бурбак, зазначивши, що відповідно до законопроекту соціальні послуги будуть надаватися тільки за результатами оцінювання індивідуальних потреб осіб, які належать до уразливих груп населення та тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах. М. Бурбак також розповів, що такі соціальні послуги, як консультування, надання притулку, представництво інтересів, сурдопереклад, тифлосурдопереклад, а також соціальні послуги, що надають екстрено, будуть безкоштовними. Водночас іншим категоріям осіб, дохід яких становить від двох до чотирьох прожиткових мінімумів для відповідної категорії осіб, соціальна послуга надаватиметься за часткову оплату; відповідно, повною сплата за соцпослуги буде для тих категорій осіб, дохід яких перевищує чотири прожиткових мінімуми.

Згідно з пояснювальною запискою, метою законопроекту є вдосконалення чинного законодавства, зокрема в частині адміністрування соціальних послуг, підвищення статусу соціальних працівників та інших фахівців, що надають соціальні послуги, забезпечення захисту прав осіб, які

отримують соціальні послуги, розширення повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань організації надання соціальних послуг за місцем проживання осіб, які отримують такі послуги. Зазначається, що ухвалення законопроекту сприятиме активізації реформування системи надання соціальних послуг, залучення до надання соціальних послуг інститутів громадянського суспільства, а також покращення якості соціальних послуг.

Документом передбачається, що соціальні послуги повинні надавати професіонали: це можуть бути державні, комунальні організації, або ж громадські об'єднання, благодійні або релігійні організації, які надають соцпослуги без здійснення підприємницької діяльності. Непрофесіонали можуть надавати соціальні послуги лише своїм родичам, з якими разом проживають. При цьому передбачається виплата компенсації постачальникам соціальних послуг: якщо йдеться про недержавні організації (громадські, релігійні та ін.) – це 70 % мінімальної зарплати в погодинному розмірі, але не більш як 360 годин на місяць (це 17,59 грн за кожну годину). Тим, хто надає соцпослуги родичам, компенсацію обчислюють як різницю між прожитковим мінімумом і середньомісячним сукупним доходом сім'ї за попередні півроку.

Законом встановлюються основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику, подолання складних життєвих обставин та/або мінімізацію їх наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, а також визначаються різновиди соціальних послуг за типами, наприклад екстрена, постійна, тимчасова або одноразова допомога; соціальна профілактика, соціальна підтримка та соціальне обслуговування. Затверджувати державні стандарти з надання послуг буде Мінсоцполітики, яке має стати держателем Реєстру постачальників і одержувачів соціальних послуг – автоматизованої інформаційно-телекомунікаційної системи, що містить інформацію про надавачів та

одержувачів соціальних послуг. Дані в реєстрі вважаються конфіденційними та захищаються відповідно до Закону України «Про захист персональних даних». На практиці занесення в реєстр є необхідною умовою доступу приватних організацій, що здійснюють соціальні послуги до державного фінансування та компенсацій за надані послуги.

Слід зазначити, що за кордоном практика взаємодії недержавних організацій з державою в наданні соціальних послуг населенню є доволі широкою. У США та країнах Європи склалася досить гнучка система державного фінансування недержавних організацій у соціальній сфері, основними механізмами якої є гранти та угоди про співпрацю; операційні субсидії; контракти; відшкодування вартості наданих послуг, державні кредити, державні кредитні гарантії; податкові пільги, звільнення від сплати податків тощо. При цьому в багатьох західних країнах можна спостерігати тенденцію переходу системи соціальних послуг у бік аутсорсингу на фоні діючої системи приватного соціального страхування. Так, наприклад, у Великобританії вже близько 80 % соцпослуг надають волонтери та зовнішні провайдери, а в США взагалі немає єдиної загальнонаціональної централізованої системи соціального забезпечення, натомість існує три типи організації соціальних послуг: державні, приватні некомерційні, приватні комерційні служби, функціонування яких регламентуються або федеральним законодавством, або законодавством штату, або спільно федеральними органами та органами штатів, також окремі програми вживає місцева влада. До слова, американська модель системи соціального захисту передбачає мінімальну участь держави в соціальному забезпеченні громадян, а державну матеріальну підтримку отримують лише найбідніші верстви населення.

Найяскравішим прикладом соціальної держави зі сформованою та розвинутою системою соціального захисту для всіх без винятку громадян є Швеція, яка уособлює собою скандинавську модель соціального обслуговування. Система соціальних служб у Швеції регулюється «Актом про соціальне

обслуговування» з доповненнями «Про обов'язкове обслуговування молоді» та «Про обов'язкову допомогу алкоголікам і наркоманам»; «Актом про медичне обслуговування та охорону здоров'я» та «Актом про надання соціальних послуг розумово відсталим громадянам». Відповідно до шведського законодавства, у наданні послуг беруть участь соціальні служби, муніципальні та губернські органи влади, муніципальні та окружні комітети соціального добробуту, а також сім'ї та окремі громадяни. Наприклад, у шведському місті на 100 тис. осіб буде тисяча соціальних працівників та приблизно п'ять окружних комітетів. Кожен комітет буде включати три відділи: відділ турботи про дітей, відділ соціального добробуту та відділ турботи про літніх людей. Відділ турботи про дітей відповідає за надання допомоги здоровим дітям, обслуговування дитячих садків і підготовчих груп для школи. Показово, що дитячих будинків у Швеції немає – дітей-сиріт одразу забирають у сім'ї. Відділ соціального добробуту організовує соціальне забезпечення, зокрема, здійснює грошові виплати, індивідуальне та сімейне лікування, утримання будинків для алкоголіків і центрів для молоді. Відділ допомоги людям похилого віку працює над наданням домашньої соціальної допомоги; утриманням центрів денного перебування для пенсіонерів та осіб з обмеженими можливостями; обслуговуванням пенсіонерів з повним харчуванням; утриманням будинків по догляду за людьми похилого віку; утриманням центрів з повним пансіоном для громадян, які страждають на старече слабоумство.

Також при кожному окрузі є будинки сестринського догляду для людей похилого віку, працюють спеціально обладнані будинки, де живуть пенсіонери на державному забезпеченні, які здали житло державі. Окремо функціонують притулки для підлітків, служби з контролю за наркотиками та кризові центри, у яких можна отримати безкоштовну допомогу психологів і соціальних працівників та навіть

тимчасове житло. У системі соціального обслуговування Швеції не виділяють окремі категорії громадян для надання допомоги. Підтримку може отримати будь-яка людина.

Повертаючись до українських реалій, важливо відмітити, що передовий досвід соціально-благополучних країн демонструє факт приділення належної уваги саме профілактиці негативних соціально-економічних явищ, сутність яких полягає в запобіганні виникненню складних життєвих обставин, формами реалізації яких є, зокрема, соціальна реабілітація, інтеграція, реінтеграція тощо, тоді як в Україні систему надання соціальних послуг намагаються використовувати не як інструмент виведення осіб зі складних життєвих обставин чи недопущення потрапляння соціальних груп в складні життєві обставини, а як інструмент боротьби з бідністю.

Подальше зволікання з реальною модернізацією системи соціального захисту в нашій державі вочевидь становить загрозу для її майбутнього розвитку. Тим часом чергові задекларовані реформаторські наміри Мінсоцполітики поки що залишаються у своїй більшості нереалізованими, а впровадження нових нормативно-правових документів у сфері надання соціальних послуг лише спричиняє ще більші труднощі та подальше поглиблення соціальної кризи (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: <https://www.prostir.ua/?news=perspektyvy-reformuvannya-sotsialnyh-poslugh>; <http://ipzn.org.ua/obgovorennaya-proektu-strategiyi-rozvytku-systemy-sotsialnyh-poslugh-v-ukrayini-na-period-do-2022-roku/>; <https://bureau.in.ua>; <http://www.niss.gov.ua/articles/763>; https://studbooks.net/59329/marketing/mirovye_modeli_predostavleniya_sotsialnyh_uslug; <https://m.day.kyiv.ua/ru/article/obshchestvo/v-labirintah-deinstitucionalizacii>; <http://www.csomo.ru/news/sistemy-socialnogo-obsluzhivaniya-raznyx-stran/>).*

О. Аулін, канд. філос. наук, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Закон України «Про валюту та валютні операції»

7 лютого введений у дію новий Закон України «Про валюту та валютні операції» № 2473-VIII від 21.06.2018 р., який набрав чинності 7 липня 2018 р. Профільні експерти розглядають цей Закон як першу спробу кардинально спростити національне валютне регулювання, забезпечити вільне проведення валютних операцій на території України між резидентами і нерезидентами. Причина такої оцінки криється в історичному минулому валютного законодавства незалежної України, якому в спадок від радянських часів залишилися репресивні підходи до операцій з валютою.

Раніше валютна сфера України регулювалася нормативно-правовими актами на кшталт декрету «Про систему валютного регулювання і контролю» від 1993 р., Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», Указу Президента України «Про заходи по забезпеченню валютного і експортного контролю», постанови КМ України і НБУ «Питання Міжвідомчого комітету з питань визначення пріоритетів використання іноземної валюти» (все від 1994 р.). Останніми, на думку В. Руденко, експерта з «Економічної правди», прописувався жорсткий тотальний валютний контроль. Подібний стан речей відкрито суперечив євроінтеграційному курсу України, створюючи перешкоди на шляху до розвитку цивілізованих ринкових відносин і формування справжнього громадянського суспільства, накладаючи штучні обмеження на певний сегмент економічних свобод населення. У цьому сенсі Закон «Про валюту та валютні операції» має дійсно революційний характер.

Сьогодні в українському експертному співтоваристві формується думка про те, що новий Закон найбільше користі надає експортерам та імпортерам. Згідно з його нормами дозволяється вільне використання рахунків юридичних осіб за кордоном (крім операцій з переказів коштів з України на такі рахунки). Вдвічі збільшується граничний термін розрахунків за експортно-імпортними

контрактами – до 365 днів. Скасовуються санкції у вигляді припинення зовнішньоекономічної діяльності за порушення строків розрахунків обмеження на дострокове погашення зовнішніх зобов'язань. Дозволяється укладання валютних форвардів (операцій з поставкою валюти пізніше ніж на другий робочий день після дня укладення відповідного договору) для хеджування (скорочення ризиків за рахунок завчасного встановлення домовленості про ціну) експортно-імпортних та боргових операцій. Скасовується валютний нагляд за експортно-імпортними операціями до 150 тис. грн і процедура реєстрації зовнішніх запозичень. Це стосується й подвійного контролю за операціями з експорту продукції – валютний нагляд здійснюватиме лише той банк, який отримав інформацію про відповідну митну декларацію. Юридичні особи можуть ввозити і вивозити банківські метали, якщо це передбачено їх статутом. Уніфіковано переміщення валютних цінностей через кордон.

Крім того, банки отримують право на безлімітні інвестиції в цінні папери інвестиційного класу і продаж своїм клієнтам державних цінних паперів, номінованих в іноземній валюті, за іноземну валюту. Дозволяється здійснення операцій за рахунками юридичних осіб-нерезидентів у банківських установах України, купувати й накопичувати іноземну валюту на рахунку для виплат за зовнішніми запозиченнями, а також інвестиції в Україну не тільки у валютах першої, а й другої групи класифікатора валют. Банкам надається право на укладання з резидентами та нерезидентами валютних свопів (операцій, що передбачають купівлю іноземної валюти зі зворотним її продажем на певну дату в майбутньому з фіксацією умов цих операцій під час укладення договору). Банкам-нерезидентам дозволено купувати валюту на всю суму залишку в гривнях на рахунку ЛОРО (відкритому банком своєму банку-кореспонденту, на якому відображаються всі

операції, що здійснюються за його дорученням в гривнях банку-нерезидента). Також надається можливість здійснювати інвестиції та кредитувати резидентів з рахунку ЛОРО.

Фізичним особам дозволяється онлайн-купівля іноземної валюти (в межах ліміту купівлі готівкової валюти – до 150 тис. грн/день в еквіваленті). Це дасть можливість не просто купувати валюту онлайн і зараховувати її на свій рахунок, а й купувати-продавати валюту, щоб заробити на різниці курсу. На такі операції буде діяти ліміт – не більше 150 тис. грн на день. Збільшуються ліміти на перекази іноземної валюти за кордон без відкриття рахунку для фізичних осіб – з 15 до 150 тис. грн/рік, а також на купівлю банківських металів фізичними та юридичними особами з 3,21 тройської унції на тиждень (100 г) до еквіваленту 150 тис. грн/день (без обмежень для юридичних осіб, що ведуть діяльність, пов'язану з використанням банківських металів).

Відтепер резиденти мають право внесення платежів в іноземній валюті під час страхування життя. Скасовуються індивідуальні ліцензії на валютні операції – їх замінить система е-лімітів (2 млн євро/рік для юридичних осіб, 50 тис. євро/рік для фізичних осіб). Раніше для проведення такої операції потрібно було отримувати дозвіл Нацбанку. Для цього необхідно було зібрати пакет оригіналів документів, які б підтвердили джерело доходів для подібних операцій, а також цільове використання цих коштів. Але навіть якщо весь пакет документів був зібраний, Нацбанк міг відмовити у проведенні операції.

Ще одна нова опція торкається укладання накопичувальних угод страхування у валюті. Накопичувальні угоди страхування укладаються на 10–15 років. Водночас фінансовий журналіст В. Руденко зазначає, що за такий великий проміжок часу гривня може істотно девальвувати. Тому для захисту накопичень клієнтів страхові компанії (далі СК) пропонуватимуть укладати угоди страхування з прив'язкою до валюти. Це означатиме, що клієнт вносить за договором гривню за курсом НБУ на день оплати, СК переводить цю суму у валюту й вкладає в різні інвестиційні інструменти. Після закінчення терміну дії

договору СК знову проводить валютообмінну операцію: продає валюту і купує гривню, щоб виплатити її клієнту.

Деякі положення нового Закону про валюту повинні запрацювати відразу. Наприклад, збільшення граничного терміну за експортними контрактами, спрощення операцій на суму до 150 тис. грн, заміна індивідуальних ліцензій е-лімітами, скасування санкцій за порушення термінів розрахунків. Однак, на погляд експерта з фінансово-економічних питань С. Діденка, такі зміни як відкриття валютних рахунків за кордоном юридичними особами або скасування індивідуального ліцензування навряд чи стануть доступними відразу.

Більш того, С. Діденко виокремлює декілька головних ризиків, що можуть перешкоджати валютній лібералізації. Перш за все йдеться про несприятливу кон'юнктуру зовнішніх ринків, відтоки капіталів у світлі тенденцій посилення жорсткості регуляторами у сфері монетарної політики, високий рівень тіньової економіки, проблеми зовнішньоекономічних партнерів, тощо. Однак найбільшою проблемою, на думку експерта, є надмірне податкове навантаження на бізнес. Це один із ключових ризиків, що призводить до утворення великої частини тіньового ринку. Бізнесмени «біжать» не від Нацбанку, а від своїх фіскальних ризиків. Чорний ринок валюти на 80 % обслуговує транзакції, пов'язані з ухиленням від сплати податків та зборів, підкреслює С. Діденко.

Загальні оцінки Закону у вітчизняному експертному середовищі іноді істотно різняться. Так, керуючий партнер юридичної фірми «АНТИКА» О. Кот вважає, що всі зазначені в новому нормативно-правовому акті зміни слід визнати позитивними. У результаті проведеного аналізу податкові консультанти з компанії DLF attorneys-at-law дійшли висновку, що, з одного боку, Закон спрощує систему валютного регулювання в Україні. З іншого – надає Національному банку України досить широкі повноваження у сфері валютного регулювання. НБУ, наприклад, має право запроваджувати тимчасові заходи захисту (на період до шести місяців, при цьому термін дії заходів не може перевищувати 18 місяців

протягом двох років). У випадках нестійкого стану банківської системи, погіршення стану платіжного балансу України, або виникнення обставин, що загрожують стабільності банківської та/або фінансової системи, обов'язковими стають вимоги:

- продажу частини надходжень в іноземній валюті;
- встановлення граничних строків за експортно-імпортними операціями;
- запровадження дозволів/лімітів на проведення окремих валютних операцій;
- резервування коштів за валютними операціями
- встановлення особливих вимог до операцій, пов'язаних з рухом капіталу тощо.

Поряд з цим виконавчий директор Центру економічної стратегії Г. Вишлінський наголошує на тому, що НБУ лише усунув очевидно неадекватні обмеження на зразок заборони на валютнообмінні онлайн-операції громадян. «Така “лібералізація” жодним чином не вплине на валютний ринок, оскільки вона мало що змінить. Її можна назвати помірною

дебюрократизацією валютних операцій», – стверджує експерт.

У цьому контексті слід зазначити, що громадянське суспільство України вже відчуває певну втому від повільного руху реформ, зокрема, у фінансовій сфері. Проте будь-який добре обміркований і підготовлений крок вперед поступово наближує суспільство до кінцевої мети – успішної інтеграції у європейську спільноту (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>, <https://www.radiosvoboda.org/a/news-valiyta-zakon-nbu/29756154.html>, <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/01/28/644702/>, <https://www.rbc.ua/ukr/news/novyuy-zakon-valyute-vstupil-silu-1549464894.html>, <https://dlf.ua/ua/revolyutsijni-zmini-valyutnogo-zakonodavstva/>, <https://ua.news/ua/realiyi-ta-perspektyvy-valyutnoyi-liberalizatsiyi-v-ukrayini/>, https://24tv.ua/zakon_pro_valyutu_i_valyutni_operatsiyi_tekst_zakonu_pro_valyutu_shho_tse_n1104554, https://censor.net.ua/ua/news/3110397/novyiyi_zakon_pro_valyutu_i_valyutni_operatsiyi_nabuv_chynnosti).*

УКРАЇНА У ФОКУСІ ІНОЗЕМНИХ ЗМІ (1–15 лютого 2019)

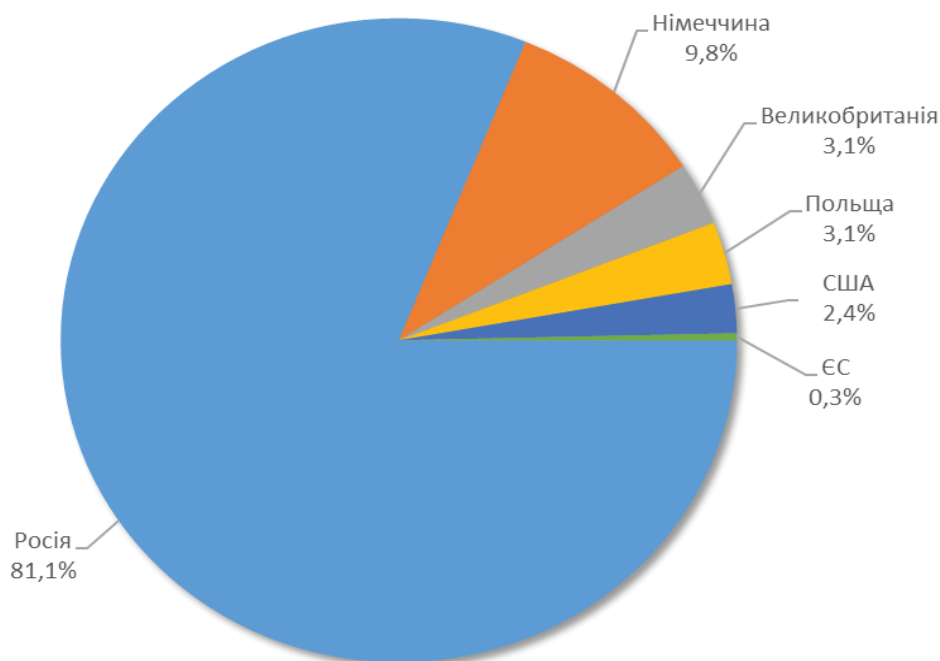
Підготовка і виконання проекту:

А. Берегельський, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Т. Полтавець, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Протягом оглядового періоду, з 1.02 по 15.02.2019 р., опрацьовано 34 сайти іноземних ЗМІ, зокрема 21 сайт західних ЗМІ та 13 – російських. Загалом проаналізовано 285 інформаційних повідомлень зарубіжних інтернет-ЗМІ, у яких висвітлювалися події, пов'язані із ситуацією в Україні. Загальна характеристика відібраних для аналізу матеріалів за цей період становить 232 повідомлення, опублікованих російськими ЗМІ та 54 – західними ЗМІ, що у відсотковому відношенні становить 81,1% та 18,9 % відповідно.

Співвідношення кількості публікацій по країнам

Діаграма 1. Співвідношення публікацій за країнами

Аналіз інформаційного поля, який став можливим завдяки введеним тематичним тегам, сформульованим ще до початку ручного відбору матеріалів, продемонстрував, що найбільш згадуваними в першій половині лютого були теми, що стосувалися політичної ситуації в Україні, зокрема виборів Президента. Проблеми реєстрації кандидатів на посаду Президента активно висвітлювали російські ЗМІ, які як інформували про претендентів, так і критикували, у деяких випадках – маніпулювали такою інформацією. Західні ЗМІ менш активно розглядали ці питання, без особливого зацікавлення та емоційності і мали суто інформативну тональність.

Ідеологічні питання, які отримали високий показник згадуваності у попередній період, демонструють спадаючу тенденцію.

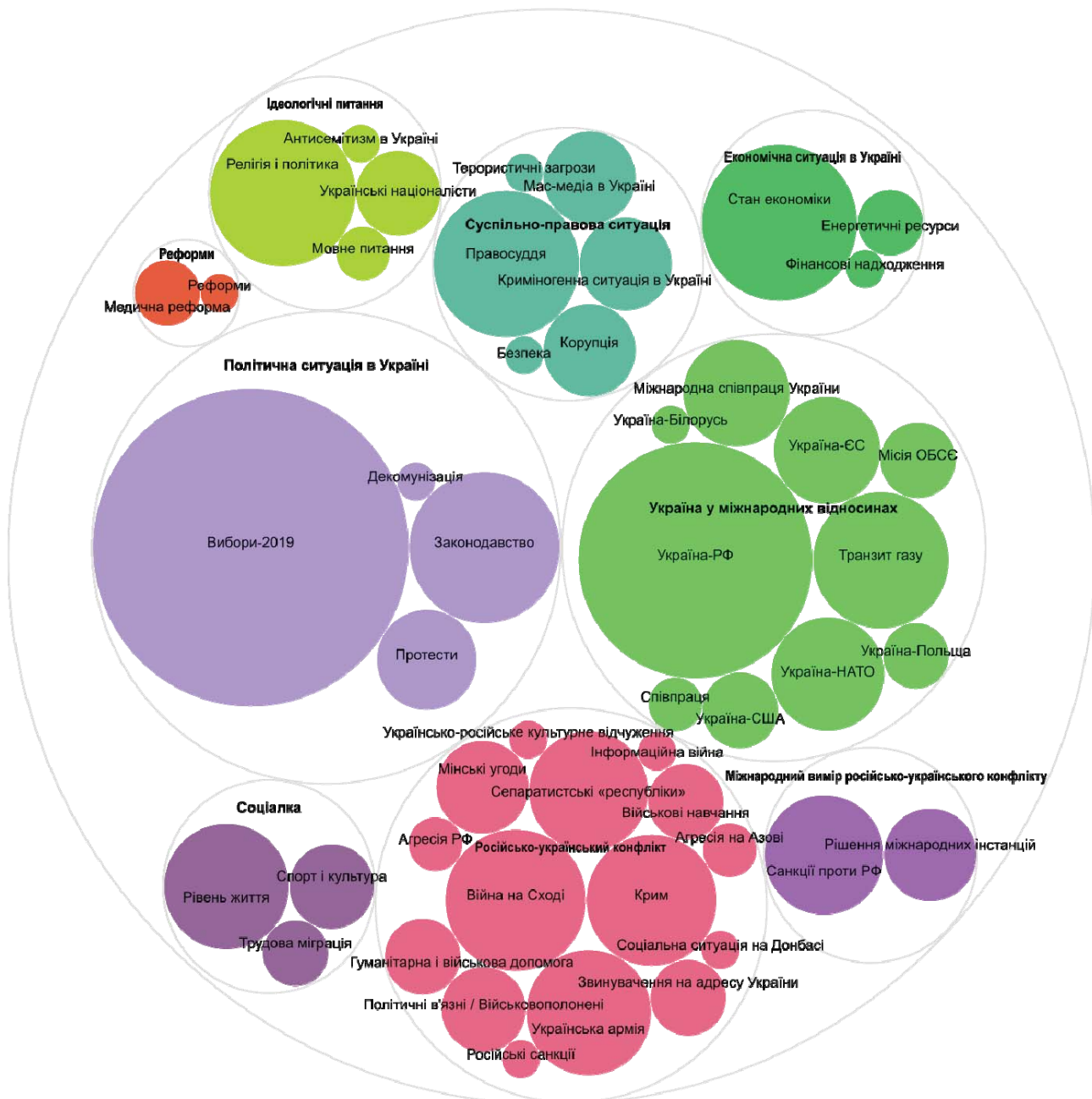
Міжнародна співпраця та міжнародні відносини України з іншими державами є не менш згадуваними та актуальними у досліджуваній період. Питання можливого вступу України в НАТО гостро обговорювалися російськими засобами масової інформації. Відношення України з Європейським Союзом також доволі часто ставали об'єктом уваги російськими ЗМІ. Водночас, економічна та культурна співпраця України з іншими державами більш важлива для західних ЗМІ і має високий показник згадуваності.

Питання транзиту газу, а також магістрального газопроводу з Росії в Німеччину через Україну «Північний потік-2» активніше обговорюються західними ЗМІ.

Проблеми російсько-української неоголошеної війни залишаються стабільно актуальними і часто обговорюваними в аналізованих іноЗМІ. Деескалація збройного конфлікту на Сході України

та Мінські угоди жодного разу не згадувалися західними ЗМІ у цей період. Вони також не обговорювали проблем непідконтрольних територій України, тобто «сепаратистських» республік. Можна констатувати, що інтерес до проблем війни на Сході для західних інтернет-ЗМІ втрачається і залишатиметься поза межами обговорення до того часу, поки цей конфлікт не стане очевидною загрозою для самих західних держав, ідеться насамперед про «стару» Європу, або буде безпосередньо негативно впливати на економічний розвиток цих держав. Показник згадуваності виміру російсько-українського конфлікту іншими державами, передусім у питанні санкцій проти Росії, дещо збільшився в порівнянні з попереднім досліджуваним періодом.

Аналізуючи відібрані матеріали, можна зробити висновки, що проблеми, які важливі безпосередньо для українського суспільства, зокрема економіка, реформи, суспільно-правова та соціальна ситуація в державі, втрачають актуальність і поступово все менше обговорюються іноземними (західними) ЗМІ. Інша ситуація з матеріалами, опублікованими російськими ЗМІ: вони охоплюють всі сфери суспільного життя, економіку та політику в Україні, проте часто не показують оціночних суджень коментаторів, лише констатують реальні факти. Такий інтерес російських ЗМІ до українського повсякдення може мати декілька пояснень: «утримання» України в полі зору, як частини «руського мира», формування у російського соціуму відповідного сприйняття України; формування образу «зруйнованої майданами» України для контрасту з російськими реаліями, що висвітлюються в більш оптимістичному ключі.

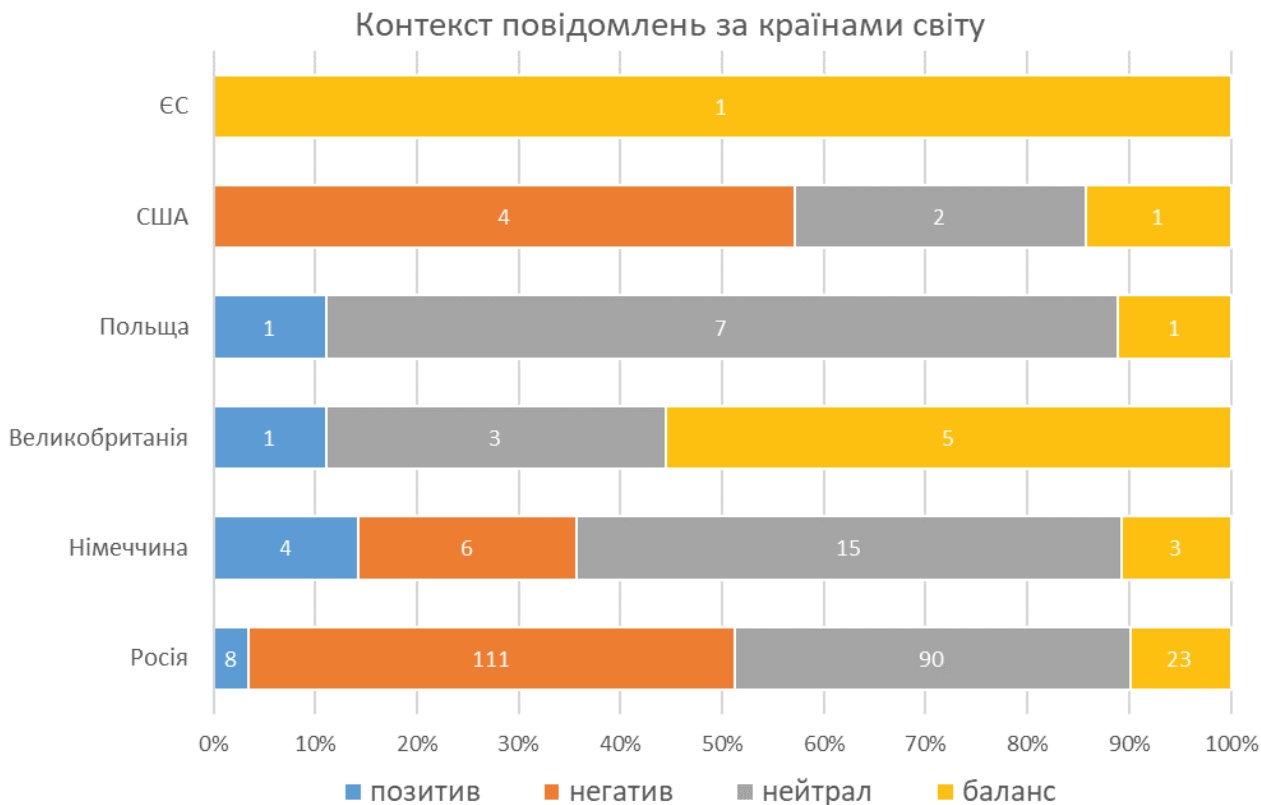
Діаграма 2. Загальна ієрархія тематичних тегів за групою

Повідомлення, подані іноземними ЗМІ та проаналізовані нами, представлено в різному контексті: 121 повідомлення з негативним забарвленням тексту, 117 – констатація фактів з мінімальним емоційним фоном нейтрального характеру, 34 згадувань, мають як позитив так і негатив у висловлюванні, тобто характеризуються як балансні повідомлення та 14 – компліментарного контексту (позитив).

Як і у попередній період дослідження, у інфопросторі Росії простежується присутність української тематики практично «у фоновому режимі»: інформація, що подається російськими ЗМІ, була скопійована з новинних українських сайтів. Такі новинні повідомлення, що констатують факти і не несуть оціночних суджень російських коментаторів, представлено як «нейтральні».

Діаграма 3.

Діаграма 4.

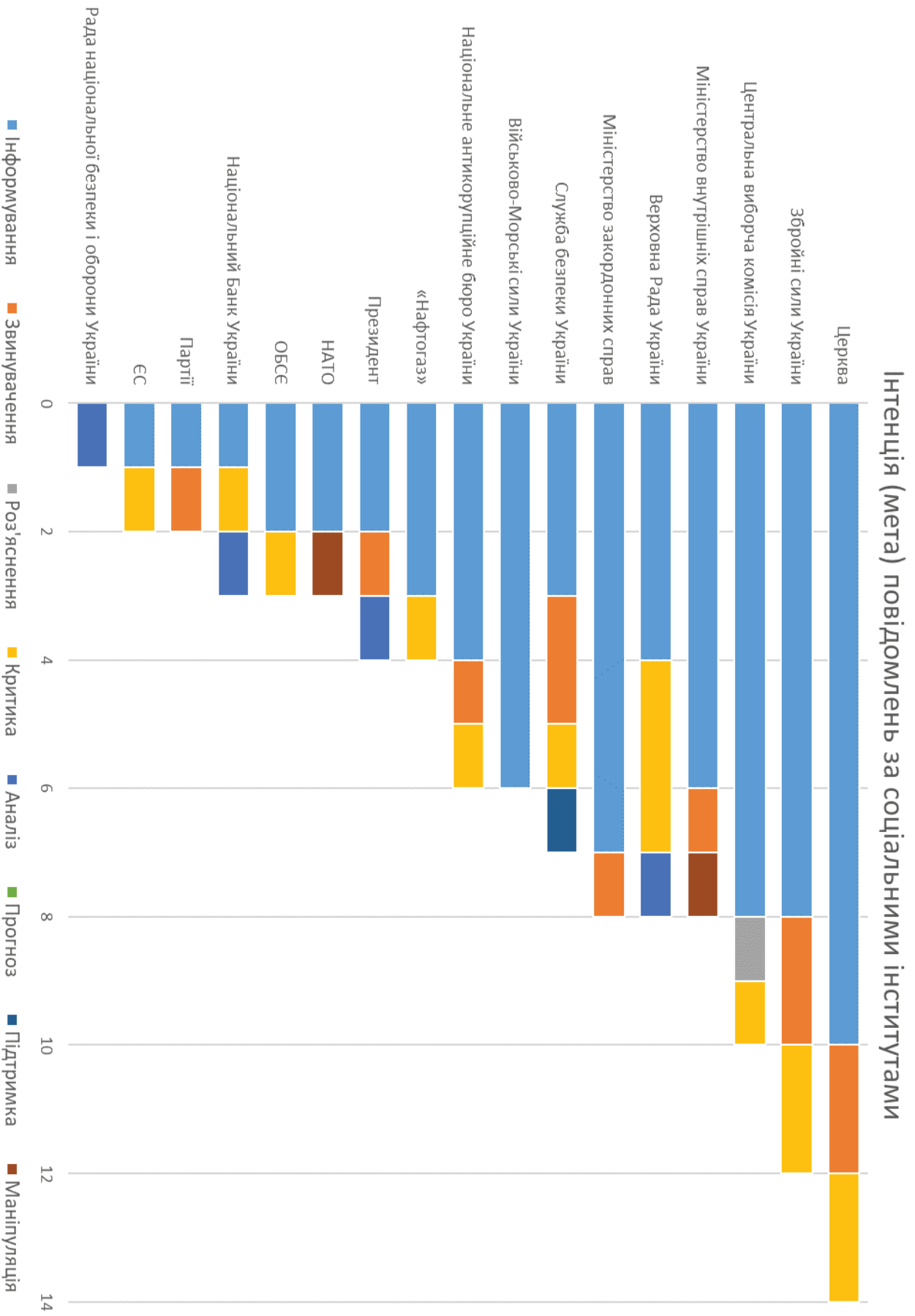
Повідомлення в інфопросторі іноземних ЗМІ про Україну мають перш за все інформативну тональність. Звинувачення, критика, аналіз, у досліджуваній період, використовувалися іноземними ЗМІ фактично в рівних пропорціях.

Інтенції (мета публікації)

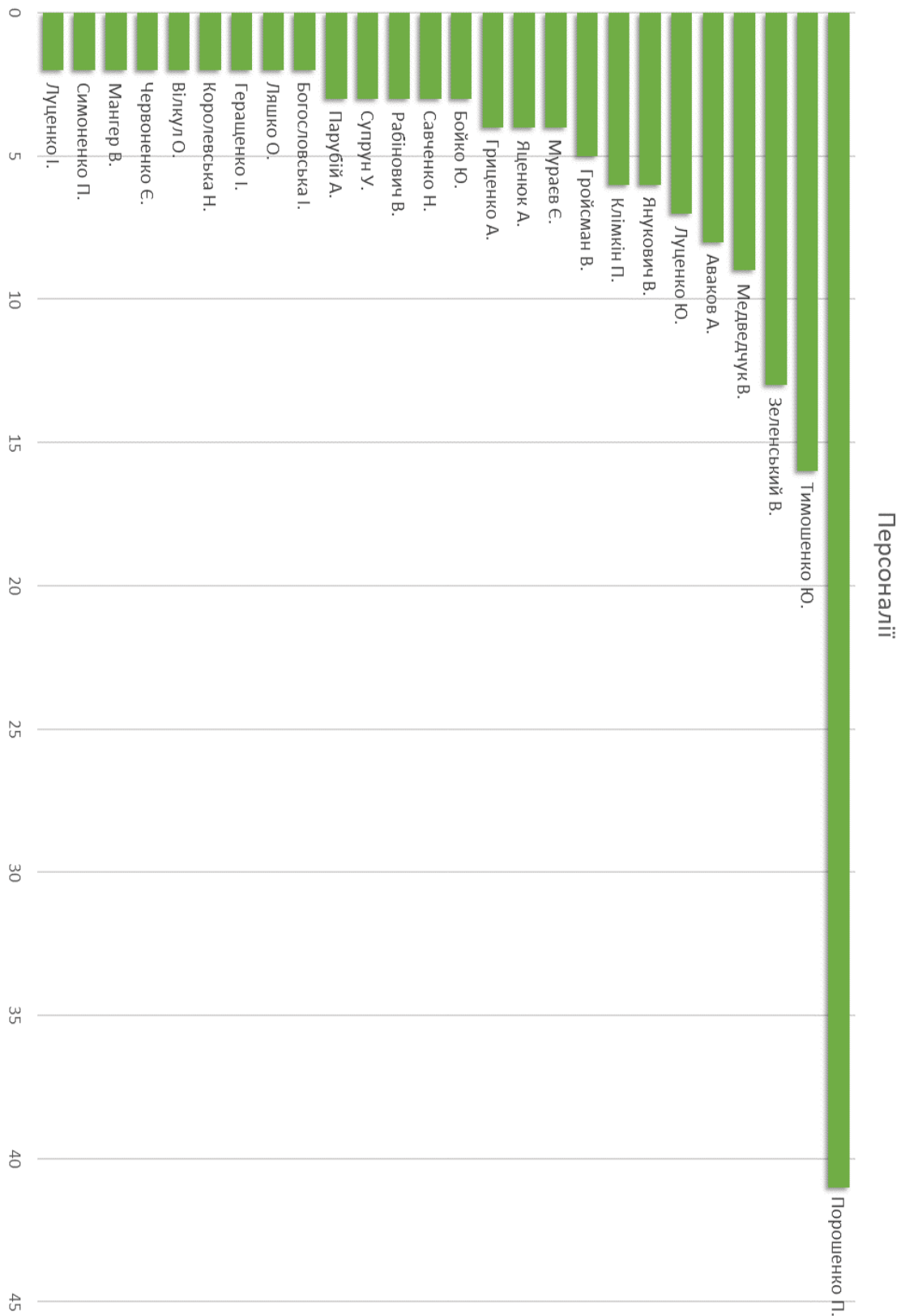
Аналіз соціальних інститутів показує, що найбільш згадуваним інститутом залишається церква. Обговорення питань, пов'язаних з церквою, мають різну комунікативну мету. Центральна виборча комісія також має

високий рівень згадуваності. Прогнозовано, що й надалі показник обговорення ЦВК матиме зростаючу тенденцію, це триватиме допоки Україна не отримає легітимного Президента.

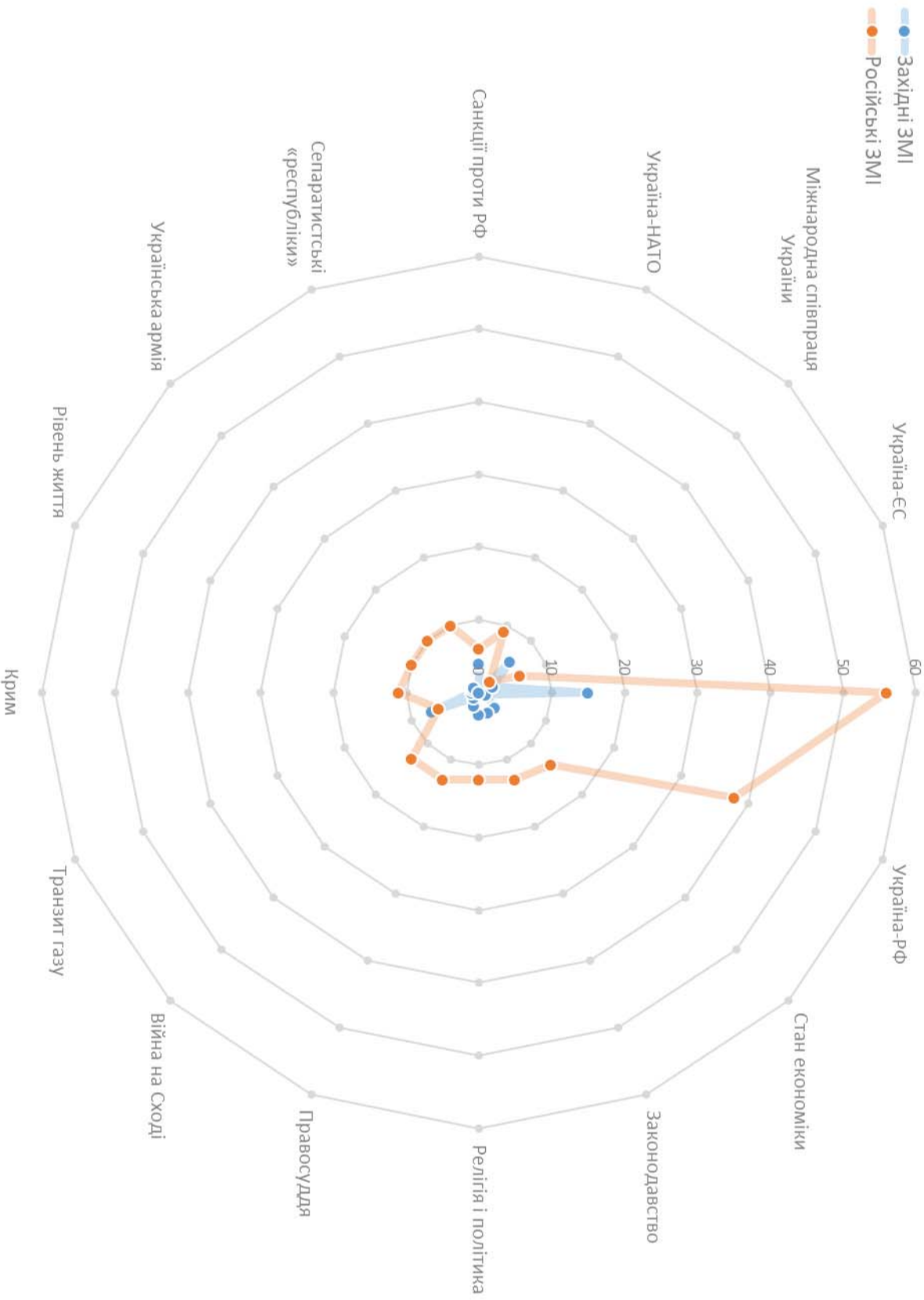
Аналіз відібраних повідомлень показав, що найбільш обговорюваними персоналіями стали кандидати в президенти або люди, що критикували чи звинувачували претендентів.

Як і в попередній період лідирує за згадуваністю Президент України П. Порошенко (41 повідомлення), йому поступаються Ю. Тимошенко (16) та В. Зеленський (13).

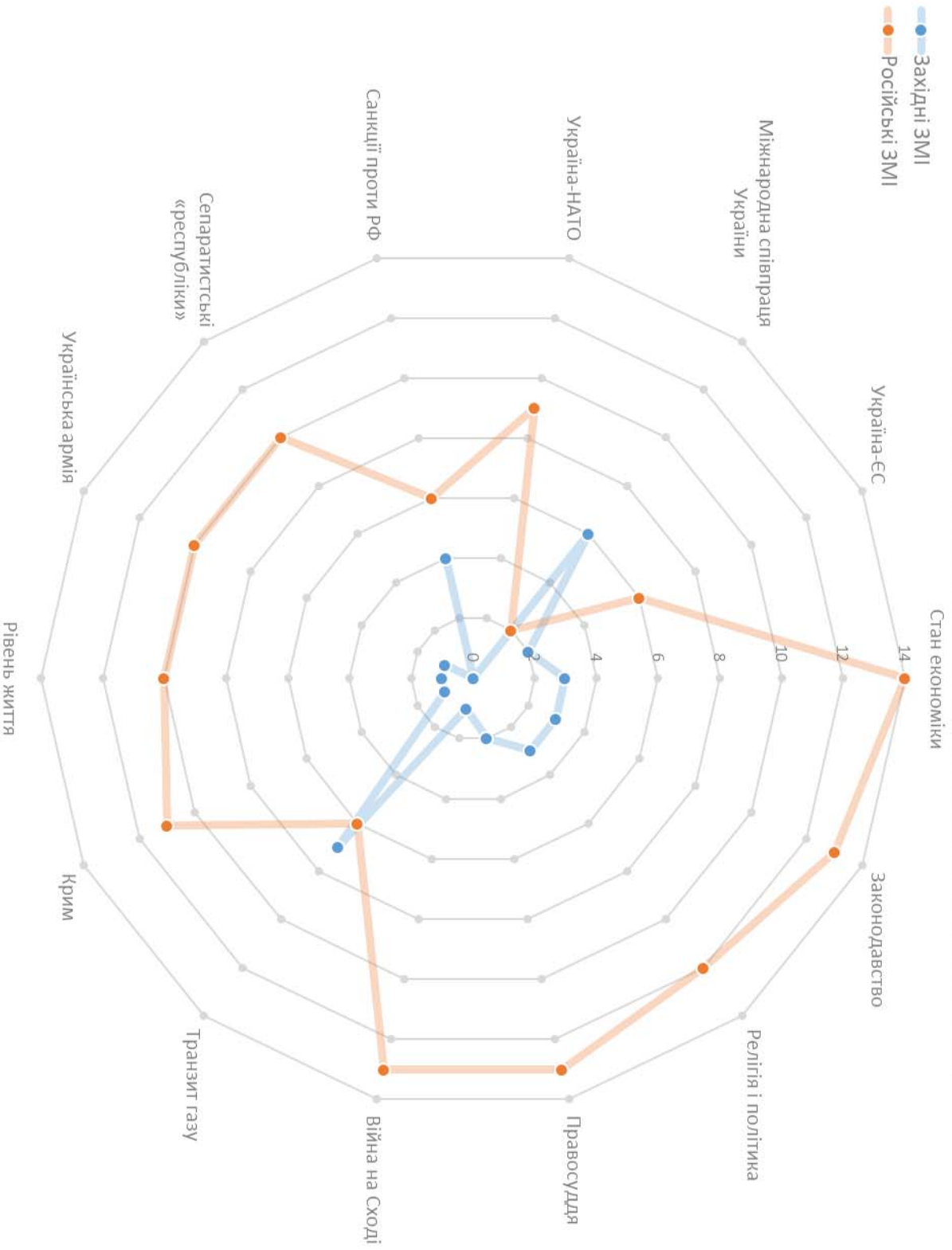

Найбільш згадувані тематичні теги в російських та західних ЗМІ

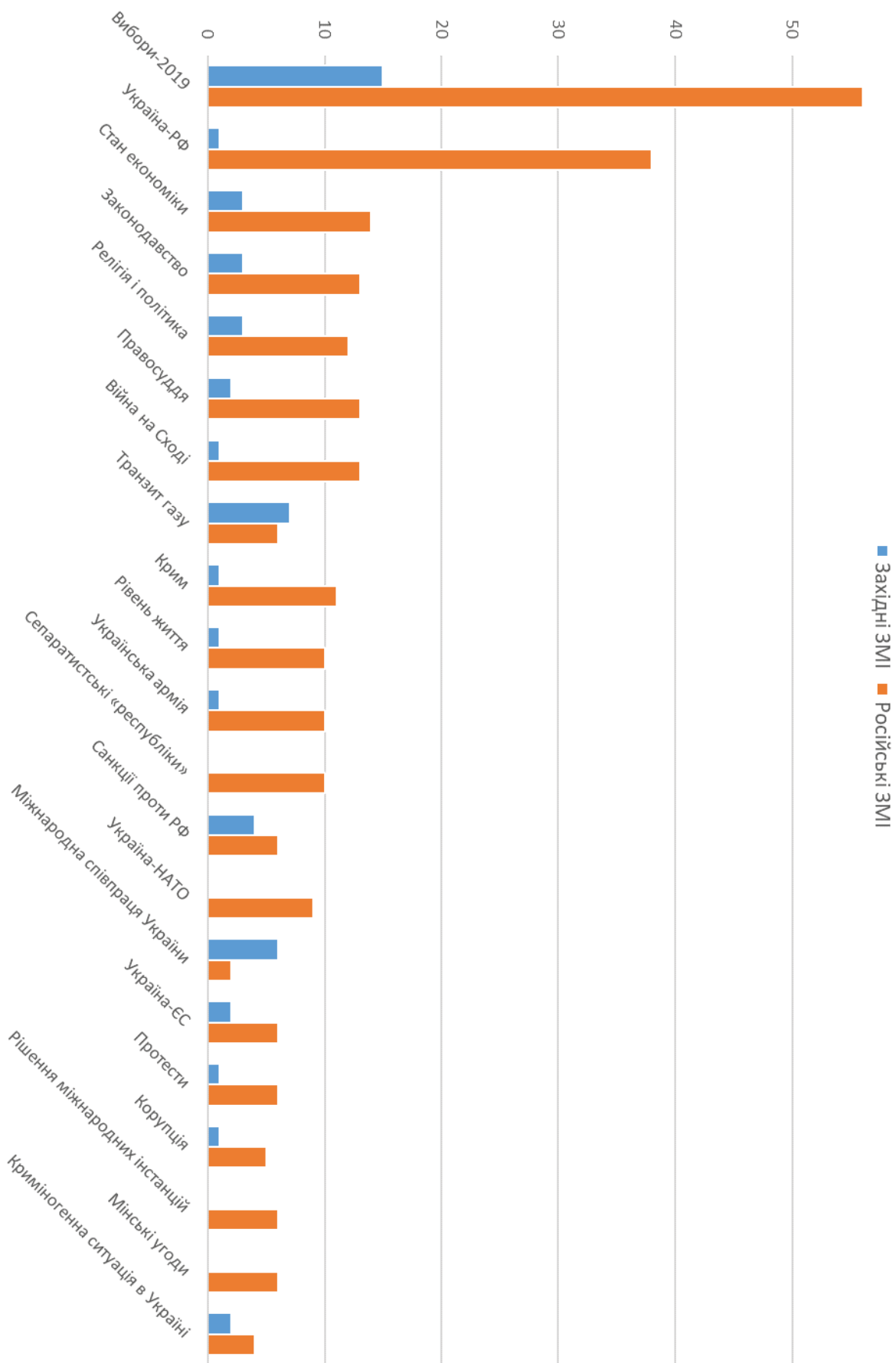
Вибори-2019

Масштабовані показники тегів, що не мають високих значень
(виключено показники: «Вибори-2019», «Україна-РФ»)

Найбільш згадувані тематичні теги в російських та західних ЗМІ

Україна у фокусі іноЗМІ: висновки

Отже, моніторинг інформаційного поля за темою «Україна у фокусі іноземних ЗМІ» за період з 1 по 15 лютого 2019 р. показує, що відібрані нами повідомлення в більшості є інформативними та мають негативну тональність. Майбутні президентські вибори в Україні мають найвищий показник згадуваності серед іноЗМІ. Однак кількість повідомлень у цій тематиці істотно відрізняється: російські мас-медіа досить активно обговорювали кандидатів у президенти, натомість західні – менше приділяли уваги цій проблематиці.

Проблеми російсько-українського конфлікту залишаються актуальними і часто обговорюваними в аналізованих іноЗМІ.

Міжнародна співпраця та міжнародні відносини України з іншими державами є не менш згадуваними та актуальними в досліджуваній період.

Економічна та культурна співпраця України з іншими державами має високий показник згадуваності в західних ЗМІ.

Проблеми, які важливі безпосередньо для українського суспільства, зокрема економіка, реформи, суспільно-правова та соціальна ситуація в державі, не є актуальними і мало обговорюються іноземними ЗМІ.

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Моніторинг законодавства

Єфімов Сергій

Досить часто відносини платників податків з державою виглядають як «гра в одні ворота». Особливо, коли це стосується повернення з бюджету податків. Й нерідко, допомагають державі у цій грі суди. Так, ще за «старого» Верховного Суду України була встановлена практика, за якою для того-го, аби відшкодувати з бюджету ПДВ (якщо податківці добровільного не хотіли цього робити), платникам потрібно було звертатися до суду й просити суд «зобов'язати податківців підготувати та подати висновок до казначейства». Та, що для податківців таке рішення суду, яким їх зобов'язують лише підготувати якийсь «папірець»? Та – нічого, й, фактично, великої користі такі рішення судів платникам не приносили, оскільки змусити податківців їх виконувати було практично неможливо. Платники й раді були, аби суд захищав їх в інший спосіб (наприклад, шляхом прийняття рішення про стягнення ПДВ прямо з бюджету), однак «старий» ВСУ вважав, що так робити не можна. Та, як кажуть, в цьому житті немає нічого постійного – усе тече, усе змінюється. Новий Верховний Суд визнав, що просто зобов'язувати податківців готувати документ, є неефективним. А тому, ВС у складі Великої Палати ВС під час судового засідання 12.02.2019 по справі № 826/7380/15 відновив «справедливість» та постановив, що ефективним способом захисту, який забезпечить поновлення порушених прав платників, є стягнення з Державного бюджету України на користь платників заборгованості бюджету із відшкодування ПДВ.

Лаврінчук Станіслав

Слідом за нещодавнім послабленням валютного контролю НБУ знову вирішив зайнятися контролем готівкових коштів (ну дійсно, «чому ж сидіти без діла»). Так, НБУ оприлюднив проект постанови «Про затвердження Змін до Положення про ведення касових операцій у національній валюті

в Україні». Даним проектом заплановано такі обмеження: • зниження граничної суми розрахунків готівкою суб'єктів господарювання з фізичними особами з 50000 гривень до 15000 гривень; • обмеження в розмірі до 15 000 гривень для розрахунку підзвітними особами; • обов'язок суб'єктів господарювання при знятті готівкових коштів з поточних рахунків з метою здійснення готівкових розрахунків з фізичними особами надавати за запитом банку (філії, відділення) підтверджуючі документи, на підставі яких здійснюються такі готівкові розрахунки.

Що стосується перших двох пунктів, то щось схоже вже було, нічого нового. А от щодо останнього, то це вже, мабуть, занадто. Здавалося, що у відносинах між банком та суб'єктом саме банк надає послуги та зацікавлений максимально полегшити життя клієнтів, але маємо все навпаки. Клієнт має постійно доводити банку, що це реально його кошти і він ними може розпоряджатися як хоче. Можливо, даний проект таки залишиться проектом. Але останнім часом дуже сильно банк хоче обмежити готівкові розрахунки. Не подобається йому, коли він не може контролювати розрахунки, а готівкові йому дійсно складно відстежити.

ЄСВ

ДФС вкотре зауважила, що компенсація суми невикористаної щорічної відпустки, яка виплачується вже звільненому працівникові, не є базою для нарахування ЄСВ. Якщо ж такі виплати проводяться в день звільнення, тоді вони підлягають оподаткуванню ЄСВ. Про це вони зазначили в своїй ІПК від 15.02.2019 № 557/ІПК/28-10-27-01-11.

ПДФО

ДФС в одній із своїх ІПК від 21.02.2019 № 664/6/99-95-42-02-15/ІПК підкреслила, що якщо юридична особа не фінансується за рахунок бюджетних коштів, то суми відшкодованих витрат за користування таксі під

час відрядження як в межах території України, так і за кордоном не є об'єктом оподаткування ПДФО.

Домашенко Олексій

Верховний Суд остаточно визначився з питанням, які суди повинні розглядати спори про скасування рішення (запису) про державну реєстрацію речового права на нерухоме майно або його обтяження. За висновком Верховного Суду розгляд одного спору про право на нерухоме майно або про його обтяження чи вирішення цього спору за правилами цивільного або господарського судочинства не є підставою вважати публічно-правовим і розглядати за правилами адміністративного судочинства інший спір - про скасування рішення чи запису про державну реєстрацію речового права на нерухоме майно або його обтяження, прийнятого державним реєстратором чи внесеного ним до відповідного державного реєстру на користь одного з учасників цивільної або господарської справи під час її розгляду чи після її вирішення. Ці спори залежно від суб'єктного складу теж мають розглядатися за правилами цивільного або господарського судочинства. Отже, належним відповідачем у таких справах є особа, зареєстроване право на майно якої чи зареєстроване обтяження права, встановленого в інтересах якої, оспорується. При цьому участь у справі державного реєстратора як співвідповідача (якщо позивач вважає його винним у порушенні прав) не змінює характеру цього спору на адміністративний. Цікаво також, що при розгляді цієї справи Верховний Суд вказав, що є належними підставами для відступу від попередніх висновків Верховного Суду: - вади попереднього рішення чи групи рішень (їх неефективність, неясність, неузгодженість, необґрунтованість, незбалансованість, помилковість); - зміна суспільного контексту, через які застосований у рішеннях підхід повинен очевидно застаріти внаслідок розвитку суспільних відносин в певній сфері або їх правового регулювання.

Висіцька Ірина

Трапляється, що задля отримання бажаної землі зацікавлена особа вдається до будь-яких

заходів, в тому числі і до «співпраці» з місцевими органами влади для ініціювання ними процесу примусового відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності. Проте гарних формулювань та гасел тут недостатньо. Так, Верховний Суд зазначив, що: - позивачеві необхідно мотивувати, в чому полягає загальнодержавний інтерес, який обумовлює виключну необхідність примусового відчуження земельної ділянки. Саме по собі розташування на ній корисних копалин загальнодержавного значення не свідчить про наявність такого інтересу;

- ініціатива щодо відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності не повинна мати комерційного характеру (в розглядуваній справі ініціатором викупу (відчуження) земельної ділянки виступає приватне підприємство, яке здійснює господарську діяльність пов'язану з видобуванням корисних копалин для забезпечення власних комерційних інтересів); - позивач має довести, що загальнодержавний інтерес можливо забезпечити лише шляхом примусового відчуження земельної ділянки, і що він не може бути забезпечений на інших договірних умовах. В цій справі місцева держадміністрація не довела, що такі потреби територіальної громади як зайнятість населення і сплата обов'язкових платежів до бюджету неможливо забезпечити іншим шляхом. Тож Верховний Суд відмовив місцевій держадміністрації у задоволенні позову про примусове відчуження частини земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності.

Земля

Велика Палата Верховного Суду зазначила, що спір за позовом мешканки будинку до райдержадміністрації про скасування розпорядження щодо передачі будинків на праві господарського відання обслуговуючому комунальному підприємству підлягає розгляду у порядку цивільного судочинства.

Земля

ДФС у м. Києві роз'яснила, що навіть у випадку укладення договору суборенди на земельну ділянку державної/комунальної власності подавати податкову декларацію з

плати за землю та сплачувати орендну плату за зазначену земельну повинен орендар землі – особа, яка уклала договір оренди з місцевою радою чи органом державної влади.

Брожко Наталія

Випив оковитої, втратив нижні кінцівки на роботі, вимагає від роботодавця відшкодування моральної шкоди у розмірі 2 млн грн. Саме так можна коротко описати обставини справи № 755/18455/17, яка дійшла до Верховного Суду. Подібна позовна вимога досить часто є наслідком отримання працівниками травм на робочому місці. Але зовсім нечасто саме роботодавець у цьому винен. Наявність шкоди, як зазначає суд, ще не породжує абсолютного права на її відшкодування будь-якою особою, так як необхідно довести наявність усіх складових цивільно-правової відповідальності (шкода, протиправність діяння її заподіювача, наявність причинного зв'язку між шкодою і протиправним діянням заподіювача та вина останнього в її заподіянні), правильно визначивши суб'єкта такої відповідальності.

Від значних фінансових втрат роботодавця, який і так добровільно взяв на себе витрати на лікування, врятували добре налагоджені заходи з охорони праці, зокрема, наявність інструкції (яка забороняла вживання спиртних напоїв на робочому місці), акта розслідування нещасного випадку (який і зафіксував порушення інструкції), медичний огляд перед початком роботи (який підтвердив, що роботодавець допустив працівника до роботи у тверезому стані). Мабуть, саме час перевірити власні локальні акти з охорони праці. Як показує практика, вони потрібні не тільки для відмітки перевіряючими.

Праця

Верховний Суд нагадав, що при невиконанні власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом протягом трьох місяців обов'язку з працевлаштування звільненої за пунктом 2 статті 36 КЗпП України (закінчення строку ТД) жінки, яка підпадає під категорію, визначеною ч.3 статті 184 КЗпП України, за її заявою, може бути вирішений спір не про поновлення на роботі, а про виконання зобов'язання з працевлаштування.

Праця

Право працівника на звернення до суду без обмеження будь-яким строком поширюється не лише на нараховану, але не виплачену заробітну плату, а й на фактично зароблену ним заробітну плату, виплату та нарахування якої роботодавцем чи уповноваженим ним органом не було проведено або проведено її нарахування з порушенням норм діючого законодавства в сфері оплати праці (постанова ВС від 20.02.2019).

Конкуренція

Положення ЦК про позовну давність не застосовуються до правовідносин з приводу стягнення пені Антимонопольним комітетом, нарахованої за тривале невиконання рішення АМКУ. На думку Верховного Суду, позовна давність являє собою виключно інститут цивільного права, тим часом як цивільним законодавством регулюються особисті майнові та немайнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, а спірні правовідносини у цій справі за своєю юридичною природою є антимонопольно-конкуренційними, а не цивільними.

Проскура Тетяна

Погодьтеся, однією із найскандальніших сфер національної економіки України сміливо можна вважати транспортну галузь та її інфраструктуру. Чого тільки варті автошляхи України, по яких легше пересуватися верхи, аніж автомобілем. Однак, неофіційний титул «першої суперзірки» в транспорті вже давно отримала «Укрзалізниця». Снігові перементи в тамбурах, полиці, які тримають вагу людини «на чесному слові», вікна, які доводиться затуляти ковдрами через те, що вони відкриваються, але, на жаль, вже не закриваються, космічний рівень зносу локомотивів та вагонів вже давно стали об'єктами анекдотів та «мемів» в соцмережах. Однак, не було б смішно, якби не було так сумно. Кожному з нас так чи інакше хочеться подо-рожувати в нормальних, комфортних умовах, однак статус залізнично-монополіста позбавляє українців вибору. Але

шанси побачити позитивні зміни все ж є. На реалізацію положень Державної цільової програми реформування залізничного транспорту на 2010-2019 роки, затвердженої Постановою КМУ від 16.12.2009 р. №1390, та умов Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014 р., у Верховній раді України нещодавно (30.01.2019) було зареєстровано законопроект за № 9512. Положення нового законопроекту передбачають створення конкурентних умов на ринку залізничних перевезень. Зокрема, здійснювати перевезення пасажирів та вантажів зможуть перевізники будь-яких форм власності, які забезпечать тяговий рухомий склад. Та-кож передбачається, що держава не буде втручатися у встановлення тарифів з перевезень, які наразі затверджує КМУ, а самі перевізники зможуть вільно надавати свої послуги після отримання відповідної ліцензії. Для останньої цілі мають створити новий центральний орган виконавчої влади, що здійснюватиме державне регулювання та нагляд у сфері залізничного транспорту.

Новацією можна вважати також і введення технічного розслідування залізничних транспортних подій для встановлення причин аварій на залізниці. Для цього планується створити державну спеціалізовану експертну установу аналогічну тій, що діє в авіаційному транспорті (Національне бюро з розслідування авіаційних подій та інцидентів з цивільними повітряними суднами). Загалом зазначимо, що прийняття відповідного закону дасть поштовх для розвитку української залізниці, адже якщо АТ «Укрзалізниця» матиме конкурентів, то і державна компанія, і приватні перевізники боротимуться за клієнта і пропонуватимуть кращі умови з перевезення – кращі поїзди, нові вагони, дешевші квитки тощо. Будемо сподіватися, що виконуючи свій обов'язок не стільки перед українським народом, скільки перед ЄС, народні обранці проголосують за цей законопроект і поїздки залізницею нарешті перестануть бути предметом жартів та глузування.

25.02.2019 Мінінфраструктури України опублікувало проект Наказу «Про встановлення Ставок плати за послуги з аеронавігаційного обслуговування повітряних суден у повітряному просторі України», розробленого з метою удосконалення порядку розрахунку ставок плати за послуги з аеронавігаційного обслуговування (АНО). Наказом пропонується переглянути підхід до розрахунку одиничних ставок плати за АНО повітряних суден в повітряному просторі України, затверджених наказом від 15.09.2010 № 669, із застосуванням нової формули розрахунку ставок плати за АНО на підході та в районі ае-родрому, а також встановивши диференційовані розміри ставок плати за послуги АНО на підході та в районі аеродрому окремо для «Міжнародного аеропорту «Бориспіль» та для всіх інших сертифікованих аеропортів країни.

Головатюк Владислав

Контролюючі органи про контрольовані операції. Останнім часом, стаття 39 Податкового кодексу України стала, так би мовити, не тільки «ініціатором» структурних змін у самих контролюючих органах (що зрештою і втілювалося у створенні 09.01.2019 Департаменту з питань трансферного ціноутворення та міжнародного оподаткування ДФС України), а й темою численних ІПК. Так, можна стверджувати, що відносно деяких питань трансферного ціноутворення у контролюючих органах уже склалася стала практика. Наприклад, у своїй ІПК № 746 від 26.02.2019, ДФС України вкотре повідомила, що у випадку, якщо нерезидент не є пов'язаною особою з резидентом України та/або операції з ним не здійснюються через комісіонерів-нерезидентів, а також організаційно-правова форма нерезидента не включена до Переліку організаційно-правових форм нерезидентів, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі податок з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи, який затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 04.07.2017 за № 480 (далі – Перелік

№ 480) – такі операції контрольованими не визнаються. Разом із тим, наприклад, у своїй ПК № 168 від 16.01.2019 ДФС України повідомила, що нею вже здійснено звернення до Міністерства фінансів України з приводу належності органі-заційно-правових форм GmbH & Co. KG (ФРН), які хоча прямо в Переліку № 480 і не вказані, проте можуть бути визнані належними до таких організаційно-правових форм. Тому з метою зменшення податкових ризиків, поки Мінфін ще не надало ДФС України жадану відповідь, рекомендуємо мати такий «козир в рукаві» як ПК щодо ваших контрагентів, організаційно-правова форма яких, поки-що, не внесена до Переліку № 480.

Акциз

ДФС України, надаючи індивідуальну податкову консультацію № 725 від 25.02.2019, нагадала платникові податку, що відповідно до Закону № 2628-VIII з 01.07.2019 буде замінено абзац другий пп. 14.1.212. п. 14.1 ст. 14 ПКУ, згідно з яким (з урахуванням змін): «Реалізація

пального або спирту етилового для цілей розділу VI цього Кодексу - будь-які операції з фізичної передачі (відпуску, відвантаження) пального або спирту етилового з переходом права власності на таке пальне або спирт етиловий чи без такого переходу, за плату (компенсацію) чи без такої плати на митній території України з акцизного скла-ду/акцизного складу пересувного: до акцизного складу; до акцизного складу пересувного; для власного споживання чи промислової переробки; будь-яким іншим особам. При цьому, не буде вважатися реалізацією пального операції з фізичної передачі (відпуску, відвантаження) пального на митній території України: - у споживчій тарі ємністю до 5 літрів (включно), крім операцій з реалізації такого пального його виробниками; - при використанні пального, з якого сплачено акцизний податок, виключно для потреб власного споживання чи промислової переробки суб'єктами господарювання, які не є розпорядниками акцизного складу.»

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Андрій Грушицький, суддя Волинського апеляційного суду, к.ю.н.

Застосування практичних форм навчання при підготовці юристів

Чому значна частина випускників юридичних вузів, які рекомендуються для роботи, не завжди можуть відповісти на елементарні питання, пов'язані із застосуванням права.

Проблема організації начального процесу у вищих навчальних закладах є надзвичайно актуальною та не залишається поза увагою сучасних дослідників, викладачів-практиків та науковців. Вища школа висуває нові вимоги до організації навчально-виховного процесу підготовки майбутніх фахівців, що зумовлено низкою потреб і закономірностей розвитку сучасного суспільства. Поряд із такими класичними формами навчального процесу,

як лекція та семінар, слід застосовувати форми організації навчального заняття більш практичного спрямування.

Підготовка кадрів вищої кваліфікації в сфері юриспруденції відіграє неоціненну роль у забезпеченні органів державної влади, правосуддя та правопорядку спеціалістами-юристами, тому вища юридична освіта посідає особливе місце в системі освіти України. Це обумовлено тією роллю, яку відіграє професія юриста у вирішенні багатьох завдань, пов'язаних із забезпеченням нормального функціонування держави і всебічним захистом громадянських прав і свобод. Сьогодні професійна підготовка майбутніх юристів до професійної діяльності у правовій системі України має сприяти підвищенню їх конкурентоспроможності на ринку праці, де отримувані у вузі знання,

* Збережено стиль і граматику оригіналу

уміння і навички дозволяють адаптуватися у сучасному суспільстві.

Напевне, слід погодитися з думкою, яка існує в середовищі юристів, про те, що правову реформу, в т. ч. реформу судову як її складову слід проводити з урахуванням того, що починати слід з якісних змін у сфері юридичної освіти.

Згідно стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України №1379 від 12.12.2018, цілями навчання є формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту його основних правових інститутів, застосування права, а також меж правового регулювання різних суспільних відносин.

До загальних компетентностей випускника за стандартом належать, серед іншого, здатність до абстрактного, логічного та критичного мислення, аналізу і синтезу, здатність застосовувати знання у професійній діяльності у стандартних та окремих нестандартних ситуаціях, вміння працювати самостійно, а також працювати у команді колег за фахом.

До спеціальних (фахових, предметних) компетентностей належать навички реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права, уміння застосовувати знання у практичній діяльності при моделюванні правових ситуацій, здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти, аналізувати правові проблеми та формувати правові позиції, застосовувати юридичну аргументацію, виявляти проблеми правового регулювання і пропонувати способи їх вирішення, включаючи подолання юридичної невизначеності, навички логічного, критичного і системного аналізу документів, консультування з правових питань, самостійної підготовки проектів актів правозастосування, здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

За цим формальним переліком юрист-практик, якому доведеться працювати з молодим випускником, або його потенційний

клієнт бачать прагматичну мету: вища освіта має готувати саме юристів, а не просто випускників юридичних вузів з дипломами, але без навичок юридичної діяльності.

На риторичне запитання: «Чому значна частина випускників юридичних вузів, які рекомендуються для роботи, не завжди можуть відповісти на елементарні питання, пов'язані із застосуванням права?» можна спробувати дати відповідь, що причину слід шукати у співвідношенні теоретичного і практичного компонентів у сучасній юридичній освіті. Навчання майбутніх юристів сьогодні уже не може носити чисто теоретичний характер – слід звернути увагу на посилення практичної, прикладної спрямованості правової підготовки. Проблема організації начального процесу у вищих навчальних закладах була актуальною на всіх історичних етапах становлення та розвитку суспільства. Не залишається вона поза увагою і сучасних дослідників, викладачів-практиків та науковців. Вища школа висуває нові вимоги до організації навчально-виховного процесу підготовки майбутніх фахівців, що зумовлено низкою потреб і закономірностей розвитку сучасного суспільства.

Аксіомою є той факт, що поряд із такими класичними формами навчального процесу, як лекція та семінар, слід застосовувати форми організації навчального заняття більш практичного спрямування.

Лекція як основна форма організації навчального заняття ґрунтується на інформаційно-монологічному методі подачі та пояснення матеріалу й організації пізнавальної діяльності студентів. Викладач у систематизованій, доказовій та аргументованій формі словесно подає і пояснює навчальну інформацію, використовує відповідні наочні посібники, демонстраційний матеріал та інші засоби навчання.

Відомий хірург і педагог М. І. Пирогов стверджував, що лекцію слід читати тільки у тому випадку, якщо лектор володіє абсолютно новим науковим матеріалом або наділений особливим даром слова.

Семінар – це особлива форма організації навчальних занять, спрямованих на поглиблення,

розширення, деталізацію й закріплення теоретичного матеріалу. Це групове заняття, яке проводиться під керівництвом викладача, як правило, після прочитаної лекції згідно з розкладами навчальних занять з тем, що вказані в робочих навчальних програмах і планах семінарських занять. Семінарські заняття – логічне продовження лекцій. Це важлива форма розвитку самостійності мислення, творчості студентів. Метою проведення семінарів є поглиблення, розширення й конкретизація знань, а також перевірка ефективності та якості їх засвоєння.

У наш час все більшої популярності набувають тренінгові методи навчання, що орієнтовані на відпрацювання й закріплення ефективних моделей поведінки, максимально активну участь слухачів (учасників), взаємний обмін досвідом та використання ефективної групової взаємодії.

Тренінг базується на принципах, що кардинально відрізняють його від традиційного навчання. До принципів, які покладено в основу тренінгу, належать:

Принцип активності. У тренінгу слухачі залучаються до спеціально розроблених дій. Це, наприклад, програвання тієї чи іншої ситуації, виконання вправ, спостереження за спеціальною схемою. Особливо ефективними для досягнення цілей тренінгу є ситуації, які дозволяють брати участь усім учасникам одночасно. Принцип активності спирається на ідею про те, що людина засвоює 10% того, що чує, 50% того, що бачить, 70% того, що промовляє, та 90%, того, що робить сама. Отже, активність учасників тренінгової групи носить особливий характер, відмінний від активності людини, що слухає лекцію, читає книгу.

Принцип дослідницької (творчої) позиції. Викладач (тренер) організовує такі ситуації, які сприяють розвитку творчості та дають можливість членам групи усвідомити, апробувати нові способи поведінки, експериментувати з ними. У ході тренінгу учасники групи знаходять і усвідомлюють вже відомі ідеї та закономірності, а також розкривають та удосконалюють свої особисті якості та здібності.

Принцип об'єктивації (усвідомлення) поведінки. Для здійснення цього принципу використовуються додаткові засоби об'єктивації поведінки (наприклад, відеозапис поведінки учасників групи в тих чи інших ситуаціях з наступним переглядом і обговоренням). Вдало організовані заняття переводять поведінку учасників з імпульсивного на об'єктивований рівень, що дозволяє досягати успіхів в тренінгу.

Принцип партнерського (суб'єкт-суб'єктного) спілкування. Це таке спілкування, при якому враховуються інтереси інших учасників взаємодії, їх почуття, емоції, переживання, визнається цінність особистості іншої людини. Вміла реалізація цього принципу створює в групі атмосферу безпеки, довіри, відкритості, що дозволяє працювати, не боячись помилок.

Послідовна реалізація названих принципів – одна з умов ефективної роботи групи. Ефективність тренінгу також багато в чому залежить від того, наскільки великим арсеналом засобів володіє викладач (тренер) для досягнення тієї чи іншої мети.

Такі методичні прийоми, як проведення міні-лекцій (у т. ч. з використанням презентації), демонстрація навчального відео, робота в малих групах, експрес-опитування з використанням клікерів, уже тривалий час успішно використовуються Національною школою суддів України під час спеціальної підготовки кандидатів на посади суддів, підвищення кваліфікації суддів та працівників апарату судів.

Як значний позитив слід відзначити, що як викладачам (тренерам), так і слухачам програм спеціальної підготовки кандидатів на посади суддів забезпечено доступ до веб-платформи Національної школи суддів України «Електронна система тестування», на якій містяться матеріали тренінгів, а також за допомогою якої в автоматизованому режимі відбувається здача тестів та виконання практичних завдань.

Також, на наше переконання, необхідне запровадження у навчальні програми юридичних вузів і факультетів нових спеціальностей, навчальних дисциплін, курсів, спецкурсів

з метою забезпечення навчального процесу новими ідеями, інноваційними технологіями, сучасними інтерактивними засобами пізнання, що стане надійною основою фахової підготовки висококваліфікованих юристів.

Крім того, слід зазначити, що ще у 1901 році професор Фроммгольд опублікував у німецькому журналі *Deutsche Juristen-Zeitung* замітку під назвою *Juristische Kliniken*, де вказав на велике значення, яке мають для лікарської практики клініки, що існували у той час при медичних факультетах та академіях, та запропонував на їх зразок створити клініки при юридичних вищих навчальних закладах, де студенти під керівництвом професора не вирішували б видумані або віджилі юридичні казуси, а надавали б безпосередню юридичну допомогу особам, які її потребують, займаючись живими, ще не надуманими справами.

Перші юридичні клініки в Україні створювались, як правило, при юридичних вузах за участю молодіжних студентських та інших громадських організацій у 1996–1999 роках у Донецьку, Києві, Львові, Одесі, Ужгороді, Бердянську, Сімферополі, Луцьку. Станом на початок 2019 року, за даними Асоціації, юридичних клінік в Україні нараховується понад 50, до їх діяльності залучено 289 викладачів та понад 2700 студентів.

Крім навчально-виховної функції, юридичні клініки тривалий час виконують також важливу соціальну функцію як суб'єкти надання безоплатної первинної правової допомоги.

Звичайно, із розвитком системи безоплатної правової допомоги більш якісно така допомога буде надаватися дипломованими адвокатами, проте очевидно, що залишиться поле діяльності і для юридичних клінік.

Отже, запровадження нових тренінгових форм навчання, використання досвіду роботи юридичних клінік, запровадження нових спеціалізацій, використання інтерактивних методик, комп'ютерних систем та онлайн-технологій, ноотехнологій, грид-технологій для уніфікації навчального процесу є важливим інструментом забезпечення якості вищої юридичної освіти через надання їй практичного спрямування (<https://sud.ua/ru/>

news/blog/135451-zastosuvannya-praktichnikh-form-navchannya-pri-pidgotovtsi-yuristiv). – 2019. – 18.02).

Блог на сайті «Судебно-юридическая газета»

Про автора: Ян Берназюк, суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду

Вирішення виключної правової проблеми як спосіб забезпечення однакового застосування норм права

Велика Палата Верховного Суду забезпечує перегляд судових рішень у касаційному порядку з метою однакового застосування норм права.

Нещодавно у процесуальному законодавстві було запроваджено такий інститут, як «виключна правова проблема», та визначено Велику Палату Верховного Суду як відповідального суб'єкта за вирішення цього важливого елемента правового поля, спрямованого на забезпечення однакового застосування норм права.

Згідно з положеннями статей 37 та 45 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Велика Палата Верховного Суду як постійно діючий колегіальний орган Верховного Суду забезпечує, зокрема, у визначених законом випадках здійснення перегляду судових рішень у касаційному порядку з метою забезпечення однакового застосування судами норм права.

Положеннями частини п'ятої статті 346 КАС України встановлено, що суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії або палати, має право передати справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики. Аналогічні положення передбачені також у частині п'ятій статті 434-1 КПК України, частині п'ятій статті 302 ГПК України та частині п'ятій статті 403 ЦПК України.

Таким чином, у КАС України до основних функцій Великої Палати Верховного Суду віднесено, крім питань предметної юрисдикції та відступу від висновків Верховного Суду

України, також розгляд у касаційному порядку справ, що містять виключну правову проблему.

Це, у свою чергу, дозволяє стверджувати, що Велика Палата Верховного Суду (відповідно до частини четвертої статті 45 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» сформована із суддів касаційного адміністративного, господарського, кримінального та цивільного судів) вирішує, головним чином, справи, в яких під загрозу може бути поставлене однакове застосування судами норм матеріального та дотримання норм процесуального права.

Так, згідно з офіційною інформацією протягом 2018 року на розгляд Великої Палати Верховного Суду надійшло 2600 справ, з них, зокрема, 1300 – юрисдикційні спори, 190 справ, у яких суди вважали за необхідне відійти від висновків Верховного Суду України, та 80 справ, у яких касаційні суди виявили ознаки виключної правової проблеми. При цьому лише Касаційний цивільний суд протягом 2018 року передав на розгляд Великої Палати 34 справи для прийняття рішення про відступ від висновку Верховного Суду України та 27 – вирішення виключної правової проблеми.

Слід зазначити, що правильне застосування положень частини п'ятої статті 346 КАС України, в частині розуміння терміну «забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики», має також безпосереднє значення і для правильного застосування так званих процесуальних фільтрів, оскільки згідно з положеннями частини п'ятої статті 329 та частини третьої статті 333 КАС України не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у справах незначної складності, крім випадків, якщо касаційна скарга стосується питання права, яке має «фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики»; суд відмовляє у відкритті касаційного провадження, якщо рішення касаційного суду за наслідками розгляду такої скарги не може мати значення «для формування єдиної правозастосовчої практики». Аналогічні положення містяться також у ГПК України та ЦПК України.

Інститут «виключна правова проблема» має певну схожість із механізмом звернення

до Європейського суду з прав людини щодо надання консультативного висновку з принципового питання, яке стосується тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод або протоколами до неї. Процедура надання такого висновку передбачена у Протоколі № 16 до Конвенції від 2 жовтня 2013 року (ратифікований згідно із Законом № 2156-VIII від 5 жовтня 2017 року; набрав чинності для України 1 серпня 2018 року).

Відповідно до пункту 6 Керівних принципів щодо впровадження процедури надання консультативного висновку, встановленої Протоколом № 16 Конвенції (затверджені на Пленарному засіданні Суду 18 вересня 2017 року) в провадженні про надання консультативного висновку Суд не може розглядати абстрактні питання положень Конвенції, а тому (1) запит щодо надання консультативного висновку повинен впливати з розгляду справи у національних судах, які наразі розглядаються найвищим судом або судовою установою; (2) висновок, на отримання якого подається запит, повинен стосуватися питань або принципів питань, які передбачають тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї, і які вважаються відповідним судом або судовим органом необхідними для вирішення справи.

У свою чергу, у підготовленому за підтримки Ради Європи дослідженні «Впровадження в Україні Протоколу № 16 до Європейської конвенції з прав людини: порівняльний аналіз законопроектів» (вересень 2018 р.) міститься висновок про те, що «принципове питання трактування чи застосування Конвенції» виникає в ситуації, за якої справа, що перебуває на розгляді, порушує нове питання з Конвенції; обставини справи унеможливають однозначне застосування практики ЄСПЛ; практика ЄСПЛ є суперечливою.

Як уже було зазначено, категорія «виключна правова проблема» є новелою процесуального законодавства.

Процесуальні кодекси та інші законодавчі акти не містять визначення (унормування)

цього поняття, яке є оціночними, а також будь-яких характерних критеріїв його визначення, що вимагає саме від Великої Палати Верховного Суду та касаційних судів забезпечення вироблення єдиної судової практики шляхом надання відповідного тлумачення (правозастосування).

Ці питання є «домашнім завданням» для науковців, розробки яких були б досить корисними для судової практики. Важливо зазначити, що згідно з положеннями частини сьомої статті 347 КАС України після передачі справи на розгляд Великої Палати визначений у ній суддя-доповідач у разі необхідності звертається до відповідних фахівців Науково-консультативної ради при Верховному Суді стосовно підготовки наукового висновку щодо застосування норми права, питання щодо якого стало підставою для передачі справи на розгляд Великої Палати.

Слід зазначити, що, крім понять «фундаментальне значення» (стаття 328), «єдина правозастосовча практика» (статті 328, 333, 346), «виключна правова проблема» (стаття 348), нерозкритими у процесуальних кодексах також є поняття «значний суспільний інтерес» (ст. 257, 328), «виняткове значення для учасника справи» (стаття 328), а також «правильне застосування судом норми права є очевидним і не викликає розумних сумнівів» (стаття 333).

Таким чином, поняття «виключна правова проблема» містить певні складності в його розумінні (правозастосуванні) як судами, так і учасниками справи.

Відповідно до частини четвертої статті 347 КАС України про передачу справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду відповідний касаційний суд постановляє ухвалу із обґрунтуванням того, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Велика Палата Верховного Суду вже сформувала певну практику стосовно відповідного обґрунтування та прийнятності справ, які володіють ознаками тих, у межах яких є необхідність відповідно до частини

п'ятої статті 346 КАС України вирішити виключну правову проблему і це необхідно для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Вухвалі від 19 лютого 2018 року про прийняття до розгляду справи та постанові від 4 липня 2018 року у справі № 826/1476/15 встановлено, що про наявність у цій справі виключної правової проблеми та очевидності необхідності формування єдиної правозастосовчої практики за цією категорією справ свідчить: відсутність єдиного правового висновку Верховного Суду України щодо застосування статті 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»; наявність правових висновків суду касаційної інстанції, які прямо суперечать один одному; велика кількість подібних справ, які перебувають на розгляді адміністративних судів.

В іншій ухвалі – від 7 червня 2018 року у справі № 826/13768/16 прийнятими визнано такі аргументи: існує необхідність відступити від викладеного в постанові Верховного Суду України від 3 листопада 2015 року у справі № 810/2041/14 правового висновку, який унеможливує ефективний захист інтересів держави в адміністративному судочинстві; є необхідність забезпечення в публічних правовідносинах справедливого балансу між приватними інтересами окремих осіб та публічними інтересами суспільства, які репрезентує держава, у питанні обчислення строку для звернення суб'єкта владних повноважень до адміністративного суду.

У ухвалі від 12 липня 2018 року у справі № 810/1224/17 прийнятими визнано такі аргументи: при вивченні судової практики в цій категорії справ було виявлено неоднакове застосування норм права щодо строків притягнення до дисциплінарної відповідальності, а саме статті 148 КЗпП України та статті 74 Закону України «Про державну службу», якими передбачено різні строки притягнення до дисциплінарної відповідальності; в Єдиному державному реєстрі судових рішень розміщені рішення в справах № 826/7243/16 та № 810/819/17 (переглядалися, в тому числі, і Верховним

Судом України), у яких сторони та предмет спору ті ж самі, що й у справі № 810/1224/17.

При цьому Велика Палата Верховного Суду визнала неприйнятними відповідно до частини п'ятої статті 346 КАС України направлені до неї справи № 826/19939/16, № 638/11484/17 та № 757/172/16-ц.

Так, в ухвалі від 26 березня 2018 року у справі № 826/19939/16 зазначено: відповідно до статті 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; відповідно до частини першої статті 2 КАС України завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень; суд касаційної інстанції, яким відповідно до статті 38 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», статті 327 КАС України є Верховний Суд, забезпечує сталість та єдність судової практики в порядку та спосіб, визначені процесуальним законом; підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судами нижчих інстанцій норм матеріального права чи порушення норм процесуального права; до повноважень Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, зокрема, належить вирішення питань про правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального права, їх тлумачення при вирішенні юридичних спорів в адміністративних справах чи проблем щодо забезпечення захисту прав, свобод або інтересів; реалізація таких повноважень пов'язана з наявністю правових проблем; правовідносини в цій справі, що виникли на стадії касаційного розгляду (неоднакове застосування законодавства при вирішенні спорів про скасування податкових повідомлень-

рішень, а також неоднозначність оцінки судами доказів при встановленні факту реальності господарських операцій та вірогідності їх здійснення), можуть бути вирішені Касаційним адміністративним судом як належним судом.

В ухвалі від 4 червня 2018 року у справі № 638/11484/17 зроблено такі висновки: виключна правова проблема має оцінюватися з урахуванням кількісного та якісного вимірів; кількісний вимір ілюструє той факт, що вона наявна не в одній конкретній справі, а у невизначеній кількості спорів, які або вже існують, або можуть виникнути з урахуванням правового питання, щодо якого постає проблема невизначеності; факт неврахування судами попередніх інстанцій постанов Верховного Суду України (у справах № 21-195a15, № 21-635a15, № 800/20/15 і № 800/24/15) не свідчить про наявність кількісних і якісних критеріїв наявності виключної правової проблеми, вирішення якої необхідне для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

В ухвалі від 30 жовтня 2018 року у справі № 757/172/16-ц також зазначено, що виключна правова проблема має оцінюватися з урахуванням кількісного та якісного вимірів; з погляду якісного критерію про виключність правової проблеми свідчать такі обставини, як відсутність сталої судової практики в питаннях, що визначаються як виключна правова проблема; невизначеність на нормативному рівні правових питань, які можуть кваліфікуватися як виключна правова проблема; необхідність застосування аналогії закону чи права; аналіз судової практики не свідчить про наявність протилежних і суперечливих судових рішень та глибоких і довгострокових розходжень у судовій практиці у справах з аналогічними підставами позову та подібними позовними вимогами.

Таким чином, для віднесення справи до такої, що містить виключну правову проблему, і її вирішення необхідне для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики, така справа, щонайменше, повинна володіти декількома з таких ознак: справа не може бути вирішена

відповідним касаційним судом у межах оцінки правильності застосування судами нижчих інстанцій норм матеріального права чи дотримання норм процесуального права;

встановлена необхідність відступити від викладеного в постанові Верховного Суду України правового висновку, який унеможливило ефективний судовий захист;

існують кількісні критерії, що свідчать про наявність виключної правової проблеми, а саме значний перелік подібних справ (зокрема, між тими ж сторонами або з однакового предмета спору), які перебувають на розгляді в судах;

існують якісні критерії наявності виключної правової проблеми, зокрема:

немає усталеної судової практики у застосуванні однієї і тієї ж норми права, в тому числі, наявність правових висновків суду касаційної інстанції, які прямо суперечать один одному;

невизначеність законодавчого регулювання правових питань, які можуть кваліфікуватися як виключна правова проблема, в тому числі необхідність застосування аналогії закону чи права;

встановлення глибоких та довгострокових розходжень у судовій практиці у справах з аналогічними підставами позову та подібними позовними вимогами, а також наявність обґрунтованих припущень, що аналогічні проблеми неминуче виникатимуть у майбутньому;

наявність різних наукових підходів до вирішення конкретних правових питань у схожих правовідносинах.

ВИСНОВКИ:

Виключно до компетенції Великої Палати Верховного Суду віднесено питання вирішення виключної правової проблеми, яка сформована відповідним касаційним судом та відповідає двом обов'язковим ознакам: спрямованість на розвиток права загалом та спрямованість на формування єдиної правозастосовчої практики.

Віднесення до повноважень Великої Палати Верховного Суду розгляду справ, пов'язаних з предметною юрисдикцією, відступу від правових висновків Верховного Суду України та вирішення виключних правових проблем,

дозволяє стверджувати, що саме цей судовий орган виконує функцію гаранта додержання принципу єдності судової практики та розвитку національного права саме засобами правосуддя. Суттєвою перевагою Великої Палати Верховного Суду є те, що до її складу входять судді касаційних судів усіх юрисдикцій.

Вирішення виключної правової проблеми дає змогу забезпечувати дотримання в Україні гарантованих, зокрема, статтями 8, 129 Конституції України та статтями 2, 6 КАС України, основних засад (принципів) адміністративного судочинства, а саме верховенства права та її невід'ємного елемента – принципу правової визначеності.

Основна мета вирішення виключної правової проблеми полягає у забезпеченні єдності практики як однієї з основних форм реалізації принципу правової визначеності, що є одним із фундаментальних аспектів верховенства права та гарантує розумну передбачуваність судових рішень. Крім того, саме така діяльність Верховного Суду забезпечує дотримання принципу рівності всіх громадян перед законом і судом, який втілюється шляхом однакового застосування судом тієї самої норми закону в однакових справах щодо різних осіб та є також запорукою довіри громадян до судової влади.

Вирішуючи виключну правову проблему, Суд на прикладі конкретної справи роз'яснює зміст (розуміння) певної норми акта законодавства або сукупності відповідних норм, в аспекті їх розуміння та реалізації на практиці в інших справах із вказівкою на обставини, що потрібно враховувати при застосуванні певної норми права, але не нав'язуючи при цьому судам нижчої інстанції результату вирішення конкретної судової справи.

Значення рішень, які спрямовані на вирішення виключної правової проблеми, полягає в тому, що сформована правова позиція має обов'язкове значення не лише для учасників справи, а й для суддів під час вирішення інших справ аналогічного характеру.

Саме в таких рішеннях повною мірою виявляється призначення Верховного Суду як «суду права», а не «повторної апеляції», оскільки відбувається розгляд справи, що

має найважливіше (принципове) значення для суспільства та держави. Призначення Верховного Суду як найвищої судової установи в Україні – це насамперед сформувані обґрунтовану правову позицію щодо застосування надалі всіма судами конкретної норми матеріального права або дотримання норми процесуального права, що була неправильно використана судом, і таким чином спрямувати судову практику в єдине і правильне правозастосування (вказати напрям, у якому слід здійснювати вибір правової норми).

Наявність виключної правової проблеми надає касаційному суду насамперед право (не покладає на нього обов'язок) передати справу, яка відповідає визначеним процесуальним законом та судовою практикою критеріям, на розгляд Великої Палати Верховного Суду. У кожному випадку прийняття рішення про звернення до Великої Палати Верховного Суду з питанням вирішення виключної правової проблеми касаційний суд має попередньо вивчити цю проблему та перевірити наявність відповідних критеріїв для віднесення проблеми саме до категорії тих, що містять виключну правову проблему, і її вирішення необхідне для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Інститут «виключної правової проблеми» вже показав свою високу ефективність. Наприклад, згідно з даними ЄДРСР станом на 20 лютого 2019 року на постанову Великої Палати Верховного Суду від 4 липня 2018 року у справі № 826/1476/15 вже зроблено посилення у 319 рішеннях судів першої інстанції, 421 постанові суду апеляційної та 273 – касаційної інстанції.

До найскладніших виключних правових проблем, які можуть виникнути в найближчому майбутньому перед Великою Палатою Верховного Суду, слід віднести такі: співвідношення принципу верховенства права та принципу забезпечення національної безпеки; дотримання балансу (співвідношення) інтересів особи, суспільства та держави; застосування строків у спорах, пов'язаних із захистом особою соціальних прав; дією закону в часі; виробленням єдиних підходів до питання

подолання колізій у праві тощо (<https://sud.ua/ru/news/blog/136144-virishennya-viklyuchnoyi-pravovoyi-problemi-yak-sposib-zabezpechennya-odnakovogo-zastosuvannya-norm-prava>). – 2019. – 25.02).

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Алексей Швачка, технический директор компании «Октава Киберзахист»

***Готовимся нажимать на кнопки?
Подводные камни безопасности электронных выборов***

Украина погружается в пучину избирательной борьбы, схватки становятся все ожесточеннее. На кон поставлена репутация и благосостояние. Приступов «хронических» болезней политической коррупции, фальсификации результатов голосования, подкупа избирателей, не избежать. Верховная Рада пытается принять Избирательный кодекс, в котором будут прописаны нормы о системах электронного голосования Украины.

Немного о зарубежном опыте

Первая в мире система «электронного голосования» была изобретена Т. Эдисоном в 1869 году. Его коллега, Дьюитт Робертс, предложил приобрести ее Конгрессу США. Быстродействие устройства не произвело впечатления на депутатов и они отказались от сделки, отметив, что «если есть на свете изобретение, которое нам менее всего нужно, то это оно самое!».

В развитых странах электронное голосование начало внедряться на рубеже 20-21 веков. Первыми стали США, Швейцария, страны Европейского Союза. Сейчас наиболее совершенные системы электронного голосования функционируют в Бразилии и в Эстонии.

В чем опасности?

Внедрение системы электронного голосования может столкнуться с целым рядом проблем и нюансов.

На текущий момент можно указать следующие основные группы:

1. Технические проблемы, связанные с надежностью, безопасностью и

эффективностью работы оборудования и программного обеспечения – связанных прежде всего с архитектурой и используемыми протоколами решения

2. Проблемы, связанные с несовершенством нормативно-правовой базы, а также возможной вероятности использования административного рычага воздействия связанного с несанкционированным доступе к системе голосования и влиянием на результаты.

3. Социально-психологические проблемы. По данным социологов, более 30% опрошенных избирателей с недоверием относятся к системам электронного голосования, а 15% сказали, что они не смогут голосовать таким образом, так как совершенно не способны «обходиться» с подобной техникой. Этим полностью подтверждается мысль американских ученых К.Хилла и Дж.Хьюза о том, что «Интернет не меняет людей, он просто позволяет им делать то же самое по-другому».

Абсолютной безопасности не существует

Необходимо иметь в виду, что чрезмерное необоснованное убеждение избирателей в абсолютной объективности и защищенности избирательных систем, является определенной ширмой для проведения различных манипуляций с их итогами.

Автоматизированные системы голосования достаточно хорошо защищены от угроз, поступающих из сети, в виде различных вирусов, «троянских коней», хакерских атак. Но, остается вероятность внутренних ошибок программного обеспечения и программирования системы на определенный результат еще до начала выборов.

Именно поэтому важно заложить такие архитектурные подходы, которые позволили бы значительно уменьшить влияние технологических и организационных рисков на конечный результат. Не вдаваясь в технические детали – хочется отметить, что варианты решений есть, но для их отработки и подтверждения работоспособности нужно провести достаточно большую работу, включая и пилотное использование.

Как решить проблемы информационной безопасности электронного голосования?

Персональный электронный ключ избирателя для доступа к системе и идентификации, хотя и является секретным, тем не менее подвержен угрозам. Речь идет о том, что он может попасть в открытый доступ, что позволит как минимум установить соответствие между личностью избирателя и его голосом. Во-вторых, в результате технической ошибки электронный ключ может быть поврежден или разрушен, что приведет к потере голосов с определенного избирательного участка.

Технологические решения, основанные на системах электронной подписи, также являются достаточно уязвимыми. Для повышения надежности системы установления аутентичности избирателя большое значение имеет соблюдение положений п.51 Рекомендаций Совета Европы об электронном голосовании, согласно которому «дистанционная система электронного голосования не должна позволять избирателю иметь возможность получать доказательство содержания поданного голоса».

Способом решения проблемы «идентификации пользователя» нам видится в использовании идентификатора голосующего, основанного на «привязке» к определенному ключу доступа к финансовым услугам (например, номер и PIN-код банковской карты (или «карты киявлянина»)), то есть того что несет практическую ценность для избирателя.

Существующий подход к построению систем электронного голосования, основанный на принципе территориально распределенных, но жестко централизованных информационных систем с единым процессинговым центром, не способен решить указанные проблемы. Он не предоставляет гарантий защиты системы от вмешательства со стороны привилегированных пользователей, а также от мошенничества и манипулирования данными. Об этом говорит и опыт внедрения банковских информационных систем.

Определенным решением обозначенных проблем может быть внедрение систем электронного голосования на основе технологии «блокчейн». Сеть блокчейн представляет собой распределённую структуру

для проведения транзакций, без центрального «процессинга». Каждая транзакция в ней подтверждается всей сетью, факт её успешного прохождения невозможно ни отрицать, ни скрыть, а содержимое, – надёжно защищено от просмотра.

Недостатком всех систем электронных выборов по прежнему остается возможность «покупки» голоса избирателя. К сожалению данный риск, никакими электронными средствами, нельзя устранить этот основной недостаток украинских выборов.

Для решения данной задачи необходимо определенная зрелость и степень ответственности, которую также нужно создавать, но уже другими методами (https://lb.ua/blog/alexei_shvachka/420422_gotovimsya_nazhimat_knopochki.html). – 2019. – 22.02).

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Дмитрий Никулеско, адвокат ЮФ «Ильяшев и Партнеры»

Налоговый кодекс диктует новые условия: часть виски может исчезнуть с прилавков

В конце 2018 года рынок алкогольной продукции всколыхнула новость: «Верховная Рада Украины дала определение таким напиткам, как виски». Сайты в сети интернет наполнились новостями с заголовками, что с 1 июля 2019 года с украинских прилавков может исчезнуть виски, крепость которого превышает 45 градусов. Так ли это?

Действительно, в законодательство Украины были внесены изменения, которыми определено, что такое виски. С 1 июля 2019 года вступают в силу изменения в Закон Украины «О государственном регулировании производства и оборота спирта этилового, коньячного и плодового, алкогольных напитков, табачных изделий и горючего», где установлено, что виски – алкогольный напиток, крепостью от 35 до 45 процентов объемных единиц с характерным ароматом, изготовленный по коньячной технологии из выдержан в обугленных внутри дубовых бочках (емкостях с обугленной дубовой клепкой) зернового дистиллята.

Таким образом, теперь вся алкогольная продукция, которая содержит на своих бутылках гордое название «виски», должна соответствовать указанному в законе термину. Следовательно, все разновидности «виски», которые крепче, чем 45% не будут иметь право носить в Украине это видовое название алкогольного напитка, в связи с этими изменениями.

Те лица, которые продолжают выпускать, продавать, импортировать виски, которое превышает крепость 45% рискуют попасть под административные санкции, которыми контролирующий государственный орган, может обязать уничтожить всю такую продукцию. Это предусмотрено Законом Украины «Об изъятии из оборота, переработке, утилизации, уничтожении или дальнейшем использовании некачественной и опасной продукции». Так, в абз. 2 ст. 1 данного закона предусмотрено, что к некачественной и опасной продукции относится продукция, не соответствующая требованиям действующих в Украине нормативно-правовых актов и нормативных документов в отношении определенных видов продукции относительно ее потребительских свойств. А согласно требованиям, установленным в разделе II данного закона, такая продукция подлежит изъятию из гражданского оборота и уничтожению.

Под изъятие и уничтожение в Украине может попасть продукция сотен известных и престижных брендов виски, произведенных в Европе и на других континентах (к примеру: Four Roses, Old Malt Cask, Glenglassaugh, Amrut, Islay Barley, Jack Daniel's Silver Select и многие другие). Это обусловлено тем, что в Европе требования к виски отличаются, а потому многие из них по крепости превышают 45%.

В голосовании за новое название для украинского коньяка победил вариант "Бренди"

По европейским стандартам, минимальная алкогольная крепость по объему виски составляет 40%, но при этом не установлено никакого верхнего порога (среди прочих актов, это также установлено в приложении II, ч. 2 Regulation (EC) No 110/2008 of the European Parliament and of The Council). Кроме этого, по

європейським стандартам нігде не упоминається ні о якій «коньячній технології», так як виробляється по технології, відмінною від тієї, яка використовується при виробстві продукції з провінції Коньяк (Франція).

Дані зміни можуть торкнутися дистрибуторів іноземних віскі, а також магазинів, які реалізують віскі з крепостью вище 45%. Вони будуть змушені відмовитися від закупки і продажу таких товарів, оскільки будуть більші ризики вилучення даної продукції контролюючими органами, як такої, що не відповідає вимогам діючих в Україні нормативно-правових актів і нормативних документів. Як наслідок, у звичайного споживача зникне можливість купувати віскі з крепостью більше 45% в звичайних магазинах.

Такі зміни небезпечні також і тим, що вони прямо порушують зобов'язання, взяті на себе Україною підписанням Угоди між Україною, з однієї сторони і Європейським Союзом, Європейським співтовариством по атомній енергії і їх державами-членами, з іншої сторони. Обмеження суперечать статті 35, де встановлено, що ні одна Сторона не повинна вводити або зберігати в силі будь-які заборони або обмеження, або заходи еквівалентного дієвості в стосунку імпорту будь-якого товару іншої Сторони або експорту, або продажу для експорту будь-якого товару, призначеного для території іншої Сторони.

Фактично, Україна з 1 липня 2019 року обмежує імпортування віскі, яке виробляється за європейськими стандартами з крепостью вище 45%. Такі дії будуть мати негативні наслідки для нашої країни. Крім того, що ми ризикуємо втратити мільйони гривень в дохід держави від сплати податків і податків за ввезення і продаж такої продукції, це може призвести до накладення на нас санкцій міжнародним співтовариством за невиконання зобов'язань міжнародної угоди. А тому, така норма повинна бути скасована або змінена з урахуванням *стандартів, встановлених в Європейському союзі* (https://lb.ua/blog/dmitrii_nikulesko/420582_nalogoviy_kodeks_diktuet_novye.html). – 2019. – 25.02).

Юридический блог компанії Jurimex

Про автора: Олена Чуйко

Продаж майна нерезиденту – розрахунки за кордоном дозволені?

Нерідко на практиці у резидента-фізичної особи – власника нерухомості на території України – з'являється потреба продати таке майно нерезиденту. Якщо зі сплатою податків за таким правочином існує чимало роз'яснень, то питання проведення розрахунків, особливо з введенням в дію нового законодавчого акту та низки підзаконних актів у сфері валютного регулювання, викликає чимало запитань. Отже, чи можливо здійснити розрахунки за операцією з продажу нерухомості за кордоном шляхом перерахування коштів з рахунку нерезидента (покупця) на закордонний рахунок резидента України (фізичної особи-резидента)?

Відповідно до Закону України №959-ХІІ від 16.04.1991 р. «Про зовнішньоекономічну діяльність», операція з продажу нерухомого майна фізичною особою-резидентом нерезиденту не належить до видів зовнішньоекономічної діяльності, адже така діяльність проводиться виключно між суб'єктами господарювання.

Граничні строки розрахунків, за дотриманням яких здійснюється валютний нагляд, відповідно до Закону України №2473-VIII від 21.06.2018 р. «Про валюту і валютні операції» та низки постанов Правління Національного банку України, прийнятих 02.01.2019 р., встановлюються саме на зовнішньоекономічні операції між резидентом та нерезидентом.

Таким чином, щодо договору купівлі-продажу нерухомості між фізичною особою-резидентом та нерезидентом валютний нагляд за дотриманням граничних строків розрахунків не здійснюється.

Водночас у зв'язку зі скасуванням індивідуальних ліцензій, які видавалися Нацбанком, наразі національне законодавство у сфері валютного регулювання не встановлює заборони або обмеження на відкриття рахунків фізичною особою за кордоном. Такі операції не потребують отримання будь-яких дозвільних

документів, так само щодо подальшого використання коштів з цих рахунків за межами України.

Також необхідно зазначити про відповідальність за порушення порядку розрахунків, у тому числі за операцією з продажу нерухомості за кордоном шляхом перерахування коштів з рахунку нерезидента (покупця) на закордонний рахунок резидента України (продавця). Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про валюту і валютні операції», до фізичних осіб за порушення вимог валютного законодавства (окрім порушення строків за операціями з експорту та імпорту товарів) можуть бути застосовані заходи впливу у вигляді штрафів, які передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. №8073-Х.

Відповідальність за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків фізичних осіб, вчинене громадянином України, який постійно проживає на її території, була передбачена ст. 1622 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Проте ця норма втратила чинність після введення в дію Закону України «Про валюту і валютні операції». У Кримінальному кодексі України від 05.04.2001 р. №2341-III відповідальність за такі діяння фізичних осіб також не встановлена.

Отже, на сьогодні чинним законодавством України не передбачені заходи впливу за порушення фізичними особами валютного законодавства щодо відкриття і використання рахунків за межами України.

Проте необхідно мати на увазі, що в багатьох іноземних країнах для відкриття рахунку, особливо нерезиденту такої країни, окрім сплати адміністративних зборів, необхідно подати певний пакет документів, що підтверджують майновий стан вкладника, мету використання рахунку, джерела походження коштів. Правила відкриття рахунків відрізняються не лише залежно від країни, але й від правил конкретного банку в межах однієї країни. Однак вимога підтвердження законності набуття коштів, які розміщуються на рахунку фізичної особи, є найпоширенішою. У випадку, що розглядається, підтвердженням законності

набуття коштів може слугувати нотаріально посвідчений договір купівлі-продажу нерухомого майна, а також довідка про сплату встановлених законодавством України податків з такої операції (<http://jurblog.com.ua/2019/02/prodazh-mayna-nerezidentu-rozrahunki-zakordonom-dozvoleni/>). – 2019. – 28.02).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Олексій Рябчин, народний депутат України, ВО «Батьківщина», співголова МФО «Зелена енергія змін», голова підкомітету з питань енергозбереження та енергоефективності Комітету паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки.

Встигнути до виборів: "Зелені" рішення та закони, які ми очікуємо у 2019 році

2018 рік видався щедрим на ініціативи та рішення, які безпосередньо впливатимуть на якість реалізації державної екологічної політики та питань сталої енергетики. Це стосується запровадження процедури стратегічної екологічної оцінки, яка зобов'язує визначати вплив державного планування та програм на довкілля та здоров'я населення., Також було ухвалено Стратегію низьковуглецевого розвитку України на період до 2050 року та створено Раду з питань торгівлі і сталого розвитку та інші важливі нормативні документи. Низка необхідних перетворень стали законопроектами після тривалих консультацій та обговорень, про які йтиметься у матеріалі.

На шляху до виборів

Соціологічне опитування КМІС, проведене на замовлення Програми розвитку ООН та міжфракційного депутатського об'єднання "Зелена енергія змін", показує, що 46% громадян надали б перевагу тим кандидатам чи партіям, які чітко висловлюють позицію з питань охорони довкілля та сталої енергетики у політичних програмах. Результати опитування доводять, що виборці воліли б бачити більше екологічних пріоритетів в порядку денному політичних сил. З огляду на скромну увагу,

приділену "зеленим" питанням у передвиборчих перегонах, варто відзначити, що на розгляд Верховної Ради досить часто виносяться проекти, що регулюють сфери довкілля та енергетики. Проте значна їх частина стабільно "кочує" на наступні пленарні засідання, зазвичай через брак часу, низьку пріоритетність у порядку денному або ж банальну відсутність кворуму в залі.

Проект розкладу засідання парламенту на 28 лютого містить як мінімум три законопроекти, що стосуються екологічної політики України та виконання міжнародних зобов'язань у сфері зміни клімату та охорони озонового шару. Це проекти закону "Про основні засади (стратегію) екологічної політики України на період до 2030 року" N8328, "Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів" N9253 та "Про озоноруйнівні речовини та фторовані парникові гази" N9082.

Розглянемо їх детальніше.

Наздогнати екологічну політику ЄС за 10 років

У жовтні 2018 року український парламент ухвалив за основу оновлену Стратегію екологічної політики на період до 2030 року. Хоча на той час чинною була Екостратегія-2020, однак з моменту її прийняття в 2011 році документ значно "застарів". Україна долучилася до нових міжнародних зобов'язань (Угода про асоціацію з ЄС, Паризька угода), відбулися зміни у підходах до формування енергетичної політики та ведення підприємницької діяльності.

Новий документ, який очікує свого ухвалення у вигляді закону України, розроблений за міжнародними вимогами, й орієнтований в основному попередження екологічних проблем.

Оновлена Стратегія особливу увагу приділяє екологічній освіті, втіленню еко-вимог в усі сфери, сталому розвитку, зниженню екологічних ризиків та належному врядуванню. Екостратегія-2030 містить 30 ключових індикаторів для країн. Кожен з них стосується параметрів якості життя, таких як забрудненість води і атмосферного повітря, зменшення вивезення відходів на полігони з одночасними збільшенням навантаження

центрів їх сортування та переробки, зменшення енергоємності та ресурсоємності ВВП України.

Як порахувати викиди?

Кліматична політика не може бути ефективною та передбачуваною, якщо відсутні ключові дані предмету її реалізації, а саме – викидів парникових газів. В Україні, насправді, досі не існує єдиної методики розрахунків викидів вуглекислого газу, яка б відповідала міжнародним стандартам. Як наслідок, ми не володіємо достовірними даними про викиди парникових газів як на рівні підприємств, так і та галузей промисловості в цілому. Окрім цього, не вбачається можливим ефективно використовувати такий кліматичний інструмент, як вуглецевий податок, не кажучи вже про належне функціонування системи торгівлі викидами парникових газів.

Вирішення зазначеного кола питань поставив за мету урядовий законопроект "Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів". Документ розроблено Міністерством екології та природних ресурсів із залученням експертів Світового Банку. Протягом минулого року проект пройшов широке обговорення з представниками бізнес-асоціацій, операторів енергетичних та промислових установок, експертами та громадськими організаціями. Законопроект також відповідає положенням Директиви 2003/87/ЄС про встановлення схеми торгівлі викидами парникових газів, яку Україна зобов'язалася запровадити до свого законодавства, згідно з Угодою про асоціацію.

Ухвалення законопроекту дозволить запровадити в Україні європейську систему моніторингу (збір даних про викиди), звітності та верифікації (підтвердження незалежним органом) викидів парникових газів, або скорочено систему МЗВ.

Ключова функція системи МЗВ – забезпечити прозорість моніторингу викидів парникових газів в державі, контроль за надходженням та витрачанням кліматичних фінансів, а також за ефектом здійснюваних заходів із пом'якшення кліматичних змін.

Система МЗВ ставить за мету охопити десять видів діяльності, що включає майже

90% викидів парникових газів зі стаціонарних джерел у галузі енергетики та промисловості. Для підприємств покликана відображати актуальні дані про вуглецеву ємність продукції, можливість отримати доступ до міжнародних фінансових проектів із зменшення викидів парникових газів, стимули для модернізації й підвищення енергоефективності, усунення потенційних перешкод для експорту продукції до країн, де вуглецеві викиди враховуються у виробничих витратах.

Україна у 2015 році проявила неабияку активність у міжнародному кліматичному діалозі і стала однією з перших країн, які ратифікували Паризьку угоду. Впровадження належного обліку викидів парникових газів підтвердить наміри виконувати зобов'язання за цим документом. Це дозволить визначити галузі, в яких необхідно докладати більше зусиль для декарбонізації, запланувати альтернативні шляхи розвитку, вдосконалити збір даних та вдосконалити координацію між органами влади й бізнесом.

Не змарнувати можливість

Ще 30 років тому більшість держав світу визнали, що безвідповідальна людська діяльність призводить до руйнування озонового шару та кліматичних змін. Озоновий шар створює бар'єр для ультрафіолетових променів, які можуть стати причиною таких захворювань як рак шкіри, катаракта, погіршення стану імунної системи, а також спровокувати проблеми у фотосинтезі. Останнє означатиме зменшення врожайності сільськогосподарських культур та втрату планктону – основного джерела харчування мешканців світового океану.

Україна серед перших приєдналася до Віденської конвенції та Монреальського протоколу й послідовно впроваджує політику, спрямовану на зменшення впливу на озоновий шар планети.

Озонова діра, що була виявлена у 1985 році над Антарктидою, протягом останніх декількох років почала зменшуватися, що підтверджує вірність наряду, обраного міжнародною спільнотою для подолання проблеми. Однак, це не означає, що можна

заспокоїтися і сповільнювати темпи, оскільки за оптимістичними оцінками озоновий шар може відновитися до первісного стану не раніше 2075 року.

За Монреальським протоколом Україна зобов'язана поступово зменшити, а в перспективі взагалі припинити використання озоноруйнівних речовин. Йдеться про холодагенти, які зазвичай використовуються в побуті (холодильники, кондиціонери, спінювачі та розчинники). Холодагенти задіяні й в оборонній сфері, авіаційній та автомобільній промисловостях.

В Україні ці речовини не виробляються, проте країна активно їх імпортує. Досить тривалий час питання імпорту та використання озоноруйнівних речовин було законодавчо неврегульоване, що було прямим порушенням Україною вимог протоколу. Окрім цього, вказане питання малообути вирішене у 2017 році, відповідно до вимог Угоди про асоціацію з ЄС. Неналежне виконання Монреальського протоколу та Угоди про асоціацію в подальшому може призвести до впровадження санкцій проти країни, а саме до заборони імпортувати озоноруйнівні речовини. Це, в свою чергу, напряду торкнеться бізнесу та економіки загалом.

Врегулювати питання може законопроект "Про озоноруйнівні речовини та фторовані парникові гази". Він передбачає виведення з обігу й подальшу заборону виробництва озоноруйнівних речовин й фторованих парникових газів, а також товарів з їх вмістом, контроль за операціями з цими речовинами (квоти, ліцензування, моніторинг), запобігання їх "витокам" (періодична перевірка обладнання). Ухвалення цього законопроекту сприятиме виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань, а бізнесу – перейти до озоно- й кліматично безпечних технологій.

Інші рішення також на часі

Зміни очікують на відновлювану енергетику в Україні. Наприкінці минулого року парламент ухвалив в першому читанні законопроект N8449д, який повинен запустити аукціони на ринку зеленої енергетики. Деталі самої моделі торгів обговорювались чи не щотижня на засіданнях профільної робочої групи та в комітеті ПЕК. Розгляд ініціативи в другому читанні очікується також в найближчий час.

До розгляду на уряді та в парламенті готується рамковий закон "Про управління відходами", який покликаний запровадити в Україні європейську модель поводження з відходами. Передбачається п'ятирівнева ієрархія управління відходами. Ключовим пріоритетом щодо відходів буде запобігання їх утворенню, а також уникнення практик, коли захоронення відходів є єдиним можливим варіантом поводження з ними. Це ключовий етап на шляху до для переходу до так званої циркулярної економіки, яка спрямована на максимальне збереження цінності сировини, яка була витрачена на виробництво, мінімізацію впливу на довкілля.

Ще один законопроект N9336 "Про державну природоохоронну службу" має амбітну мету реформувати систему державного нагляду та контролю у природоохоронній сфері.

На початку року завершилося громадське обговорення законопроекту "Про енергетичну ефективність", який відповідає Директиві 2012/27/ЄС. Він передбачає, що для всіх напрямків, де потрібне підвищення енергоефективності (будівлі, промисловість, транспортування і розподіл енергії), потрібно створити необхідні передумови для належного функціонування галузі, а також відповідні регуляторні інструменти та механізми підтримки.

Це не вичерпний перелік усіх "зелених" ініціатив, які цього року можуть бути розглянуті на рівні уряду та парламенту. Сподіваємося, що активний виборчий період в житті країни не завадить суспільним запитам на "зелені" реформи та належним чином відобразиться в діяльності органів влади, законодавців, бізнесу та всіх зацікавлених сторін (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/ryabchin/5c77d8688b98d/>). – 2019. – 28.02).

Блог: «Компанії, банківські счета, сделки, налоги»

Про автора: Іларіон Томаров

Чи відповідає власник сайту за перепост публікації з іншого сайту?

В настоящей статье предлагается вниманию читателей актуальное и детальное правовое исследование вопросов, связанных с работой

в Интернете, в частности, распространением информации, в том числе, недостоверной. Автор останавливается на том, что такое перепост, какова ответственность журналистов, каковы последствия размещения гиперссылки и др. Особенное внимание уделяется соответствующей судебной практике, как украинского суда, так и Европейского суда по правам человека.

Веб-сайти, які розміщують новини, часто переопубліковують інформацію, що поширена на інших сайтах. Хтось вказує джерело запозичення, хтось не вказує. Чи звільняє перепост від відповідальності за поширення недостовірної інформації? Українські суди майже не висловлювалися щодо цього питання, але ми знайшли одну справу у 2018 р., яка варта уваги. У справі №910/3141/18 перший відповідач розмістив на сайті статтю, яка містить, на думку позивача, недостовірну інформацію. Три інші сайти оширили цю інформацію шляхом «перепосту» з посиланням на першоджерело. Позивач адресував позов до їхніх власників. Троє відповідачів стверджували, що за «перепост» (за передачу інформації, коли особа не є тим, хто вперше в мережі Інтернет поширив її необмеженому колу осіб) відповідальність не передбачена. Одним з аргументів відповідачів була практика Європейського суду з прав людини у спорі про спростування недостовірної інформації. У справі «Газета «Україна-центр» проти України» (рішення від 15.07.2010 р., заява №16695/04 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_594) підприємство-заявник точно відтворило виступ особи під час прес-конференції, не перекручуючи його, а надання інформації заявником було нейтральним, без додавання власних коментарів або наголосів. Оскільки інформація на сайтах трьох відповідачів була розміщена із застосуванням прямих посилань на оригінал статті та з цитуванням частин тексту, не перекручуючи його, то відповідачі мають бути звільнені від відповідальності.

Господарський суд м. Києва у рішенні від 20.06.2018 р. (<http://reyestr.court.gov.ua/Review/75070805>) не побачив у «перепості» з іншого веб-сайту поширення інформації,

оскільки до «перепосту» вона вже була доведена до необмеженого кола осіб, які мали вільний доступ до веб-сайту першого відповідача. Суд зобов'язав лише першого відповідача спростувати інформацію, але відмовив у позові до трьох інших відповідачів.

Переробка статті – це не перепост

Звісно, необхідно коректно застосовувати слово «перепост». Формально це означає відтворення публікації, здійсненої іншою особою (<https://slovotvir.org.ua/words/repost>). Перепостом буде публікація повністю чи більшої частини чужого матеріалу з коротким вступом або без нього. Коли журналіст використовує невеликі фрагменти чужого тексту, створюючи власний матеріал, і посилається на нього – це цитування, а не перепост. Позивач подав апеляцію, зазначивши, що висновок суду про здійснення дослівного відтворення перепосту трьома відповідачами є помилковим. Опубліковані ними статті не є цитуванням фраз статті першого відповідача. Натомість це художньо оздоблені публікації з іншими заголовками, підзаголовками та новими категорично сформульованими твердженнями на спільну тему. Колегія суддів дійшла висновку, що застосування прямих посилань на оригінал статті та на її місце розміщення в мережі Інтернет з безпосереднім цитуванням частин тексту не звільняє власників веб-сайтів від обов'язку спростувати недостовірну інформацію. Київський апеляційний господарський суд постановою від 05.09.2018 р. (<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76412540>) зобов'язав всіх відповідачів вилучити недостовірну інформацію з тексту статті на сайті.

«Імунітет журналіста» в інтернет-медіа

У ч. 2 ст. 302 Цивільного кодексу України є загальний обов'язок – фізична особа, яка поширює інформацію, зобов'язана переконатися в її достовірності. Отже, власник сайту (особа, яка розміщує на ньому інформацію) має достатньою мірою передбачати наслідки нездійснення такої перевірки. Одним із винятків з цього правила є принцип «умовного імунітету від відповідальності» журналіста. Хоча більшість інформаційних

веб-сайтів в Україні не є друкованими ЗМІ, думаю, вони з радістю скористалися б цим імунітетом. Мова йде про звільнення від відповідальності за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, порушують права та інтереси осіб, якщо вони є дослівним відтворенням матеріалів, опублікованих іншим друкованим ЗМІ з посиланням на нього (ст. 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні»). Поширювачі інформації, які належать до ЗМІ, звільняються від відповідальності, а тому не відшкодовують майнової чи моральної шкоди у випадках, передбачених ст. 42 Закону (п. 7 листа ВГС України від 28.03.2007 р. №1-8/184 «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію» (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_184_600-07)). У рішенні ЄСПЛ від 05.05.2011 р. у справі «Редакція газети «Правое дело» та Штекель проти України» (заява №33014/05 (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_807)) вказано, що такий імунітет журналістів, відповідно до позиції національних судів, не поширюється на відтворення матеріалу з інтернет-джерел, які не ареєстровані як ЗМІ. Досі в Україні не існує нормативних актів щодо державної реєстрації інтернет-видань або правил використання інформації, отриманої з мережі Інтернет. На думку ЄСПЛ, повне виключення такої інформації зі сфери застосування законодавчих гарантій журналістських свобод може спричинити неправомірне втручання у свободу преси. Якщо суди застосовуватимуть ст. 42 Закону за аналогією, перепост дійсно буде підставою для звільнення від відповідальності за поширення недостовірної інформації. Єдиний виняток – незалежно від вини особи, яка поширила недостовірну інформацію, суд може зобов'язати її розмістити спростування (ч. 6 ст. 277 ЦКУ).

Чи є розміщення гіперпосилання поширенням інформації?

Наступний виклик для українських судів – оцінка гіперпосилань, які ведуть на інший сайт, де розміщена недостовірна інформація. Тут у нагоді стане підхід ЄСПЛ, викладений у рішенні від 04.12.2018 р. у справі «MAGYAR

JETI ZRT v. HUNGARY» (заява №11257/16 ([https://hudoc.chr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:\[\(22 001\) 18-79-30%22\]}](https://hudoc.chr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:[(22%2001)%2018-79-30%22]})). Гіперпосилання суттєво відрізняються від традиційних публікацій, оскільки вони просто спрямовують користувачів на вміст, доступний в іншому місці в мережі Інтернет. Вони необхідні лише для того, щоб привернути увагу читачів до існування матеріалу на іншому веб-сайті. Відмінною рисою гіперпосилань, у порівнянні з розповсюдженням інформації, є те, що особа, яка посилається на інформацію через гіперпосилання, не здійснює контролю над змістом веб-сайту, до якого гіперпосилання надає доступ, та який може бути змінений після створення посилання. Публікація, доступна

за гіперпосиланням, вже надана первинним видавцем на веб-сайті, забезпечуючи необмежений доступ громадськості. Застосування цивільної відповідальності за перепост чи за розміщення гіперпосилання потребує індивідуальної оцінки. Суди мають виробити критерії такої оцінки, відповідаючи на питання про те, чи схвалює автор спірний контент або відтворив його без схвалення? Чи знав або міг знати автор, що спірний контент є недостовірним? Чи діяв автор добросовісно, дотримуючись правил журналістської етики? Чи здійснив автор перевірку достовірності інформації, яка вимагається в діяльності журналіста? (<http://corporate.interlegal.com.ua/?p=3057>). – 2019. – 5.03).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 4 (169) 2019**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактор Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:
А. Бергелська

Підп. до друку 14.03.2019.
Формат 60х90/8. Обл.-вид. арк. 3,8.
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net